3962

RĂNDUIALA

BIBLIOTECA
E. X 3962

VOLUMUL II — CAETUL 2

ARHIVĂ DE GÂND ȘI FAPTĂ ROMÂNEASCĂ

R Â N D U I A L A

ARHIVĂ DE GÂND ŞI FAPTĂ ROMÂNEASCĂ

APAR 10 CAETE PE AN

REDACTORI:

DUMITRU C. AMZĂR — ERNEST BERNEA
ION I. IONICĂ — ION SAMARINEANU

EXTRASE din revistă nu se fac. Excepţional se pot admite maximum 50 exemplare.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: BUCUREŞTI II — Francmazonă 7.
ABONAMENTUL: pentru 12 caete 200 Lei — INSTITUŢII: Lei 1000
COLECŢIA ANULUI I se poate procura dela Administraţie: Lei 1000

RÂNDVIALA

BIBLIOTECA
Lic. Acad. Mihai Vodă
BUCUREŞTI
E. X Nr. 3962.

VOLUMUL II — CAETUL 2

ARHIVĂ DE GÂND ŞI FAPTĂ ROMÂNEASCĂ

CUPRINSUL

	Pag.
DUMITRU C. AMZĂR: Destin legionar	51
ION CONEA: Destinul istoric al Carpaţilor	55
RADU GYR: Cântec pentru slavă de Arhangheli . . .	73
HAIG ACTERIAN: Arta şi naţiunea	75
ION I. IONICĂ: O dată europeană a muzicii româneşti (Oedip)	81

INSEMNĂRI

HAIG ACTERIAN: O lege. — D. C. AMZĂR: Contra însuşirilor noastre... — ERNEST BERNEA: Clasicismul lui Dan Botta. — DINU BUZDUGAN: Cărţi şi Reviste. — E. I. GEORGESCU: Ţara lui Aron Cotruş. — ION I. IONICĂ: Pagini de critică literară. Mişcarea regională.

Tip. «Bucovina» I. E. Toroutiu, Bucureşti III.

DESTIN LEGIONAR

Dela icoană au pornit cei dintâi legionari, aşezându se, dintru'inceput, sub *semnul Crucii: adică al* biruinţei prin jertfă.

Au înţeles că suferinţa e calea înălţării. N'au alungat-o în lipsuri. Au căutat-o în muncă, în post şi rugăciune, în gândul singuratic, în cuviinţă şi ascultare de porunci.

N'au ocolit-o în prigoane; au căutat-o în lupte.

In chinuri de mucenici, prin moarte de martiri — pentrucă n'au tăgăduit, pentrucă n'au trădat — au sporit legionarii în duh şi putere.

Şi dela asceza suferinţii, în toată noima ei curăţitoare, destinul legionar a urcat piscul jertfei supreme.

Şi au pornit legionarii, în iluminată dăruire de sine, întru apărarea lui Cristos şi a neamurilor, ca să birue în lume adevărata iubire de oameni.

Şi au murit pentru Cruce şi s'au jertfit pentru neamuri, doi din cei şapte: Ion Moţa şi Vasile Marin.

Jertfa sângelui lor — sămânţă de înălţări viitoare pentru istoria acestui neam. Precum din sângele creştinilor ucişi odinioară în prigoane încolţea viaţă nouă în sufletele dornice de mântuire. Semen est sanguis **christianorum,** *după cuvântul lui Tertulian.*

Şi totuşi, judecata de rând se întreabă şi nu pricepe încă de ce au trebuit să plece cei 7 legionari în Spania, dece să-şi piardă viaţa pentru o ţară străină, când ar fi fost mai de folos acasă? Iar dacă era vorba de un «gest simbolic» ar fi putut să plece alţii — dece tocmai ei, cei mai buni, dece conducătorii şi mai ales dece Ionel Moţa însuşi, întâiul după Căpitan? Dece o jertfă atât de mare pentru afirmarea unui «simplu simbol»?...

Viaţa oamenilor este îndeobşte străină de înţelesul purtărilor deschise, de noima faptelor desinteresate, de tâlcul hotărîrilor supreme. Viaţa omenească are obişnuit un mers uniform, monoton şi mărunt, fără transfigurări, fără depăşiri, fără salturi în absolut. Oamenii nu înţeleg că plecarea celor 7 legionari în Spania şi moartea celor 2, s'au petrecut din chemarea unei rânduieli de deasupra celor vremelnice, de dincolo de voinţa şi plănuirea omenească.

Din clipa în care undeva, pe faţa pământului, se pornise luptă împotriva lui Hristos şi a neamurilor, legionarii trebuiau să meargă întru apărarea lor. Duhul, această tărie de neînvins şi măreţie de mister a Legiunei, duhul jertfei de răscumpărare cerea, cu logică de fier, din partea celor ce iubiau cu adevărat pe Mântuitorul Hristos, această plecare de legendă, la câtă depărtare, în ajutorul fratelui în primejdie.

Şi nu numai întru apărarea Spaniei creştine porniau legionarii lui Codreanu, ci spre apărarea, deopotrivă, a propriului lor neam. Gândul acesta era cât se poate de limpede în sufletul celor 7 legionari:

«De soarta bătăliei care se desfăşoară acum acolo, scria Moţa, va atârna mult însăşi fericirea ţării noastre.

De va cădea Crucea la pământ în Spania, se vor clătina temeliile ei şi în România, iar comunismul, dacă ar fi biruitor azi acolo, se va năpusti mâine asupra noastră.

Deaceea inima noastră nu stă străină în faţa durerii de azi a Spaniei. Ne e dragă soarta Spaniei de astăzi, iar pământul ei, spre care mergem, nu e pentru inimile noastre un pământ străin. Căci nu poate fi străin pentru noi un pământ pe care se hotărăşte şi soarta poporului nostru românesc.

Şi soarta unui popor nu se hotărăşte numai prin apărarea graniţei, ci şi prin apărarea sufletului. Căci hotarele sufletului pot fi încălcate tot aşa de lesne ca şi acelea ale graniţei. Μάχεσθαι χρὴ τὸν δῆμον ὑπερ τοῦ νόμου ὅκωσπερ τείχεος, *spunea înţelepciunea lui Heraclit din Efes:* Un popor trebue să lupte pentru legea lui, aşa cum luptă pentru zidurile cetăţii. *Şi aceasta apărau legionarii români în Spania: sufletul neamului lor, legea lui de viaţă, rânduiala care-l ţine, cu fiinţa şi rostul lui, în lume.*

Ca o chemare la asemenea luptă, un glas din înalturile destinului românesc a răsunat în sufletul lui Moţa şi el i-a dat ascultare. El trebuia *să înţeleagă această sfântă chemare, pentrucă nimeni altul n'a trăit mai*

iluminat şi n'a exprimat, în tot scrisul legionar, mai limpede şi mai stăruitor gândul acesta eshatologic al jertfei de răscumpărare:

«Inchisorile noastre, prigoanele noastre, mormintele noastre tinere! Ursitoarele au trebuit *să ni-le hărăzească! — scria el în 1929. Deaceea, le vom avea şi în viitor, până în ziua biruinţei pe care, totuşi, nu toţi o vom vedea.* Căci aşa a vrut şi Dumnezeu: germenii unei înnoiri să nu poată creşte decât din moarte, din suferinţă. Trebue să plătească cineva, cu suferinţă, păcatele care au prăbuşit un neam, trebue să răscumpere cineva prin durere mântuirea de mâine.

Şi acelaş spirit de jertfă — care era pentru el esenţialul *— străbate scrisul lui Moţa, dela cele dintâi pagini legionare până la ultimile cuvinte de rămas bun şi îmbărbătare către părinţi şi Căpitan.*

In hotărîrea exterioară a iniţiativei — care a constat de fapt în aprobarea, obţinută nu fără greutăţi, a propunerii categorice şi insistente a lui Moţa — atins de aripa destinului a fost, desigur, şi Căpitanul, — dar iluminat *cu adevărat a fost numai Moţa. «Trebue să plecăm, e prea frumos!» exclama el, transfigurat de bucurie, repetându-şi necontenit propunerea. Iar în pragul plecării, putea să scrie, la 4 dimineaţa unui prieten, gânduri de înălţare ca acestea: Peste câteva ore plec. Am lucrat până acum. Sunt mort de oboseală, dar niciodată n'am fost atât de fericit ca în aceste zile...*

Căpitanul însuşi când şi-a dat apoi seama de dimensiunile viziunii lui Moţa, în faţa trupului său sfinţit de flacăra jertfei, s'a închinat mărturisind: «Cred în ceeace a văzut sufletul lui... El a văzut peste noi, peste Gardă, şi peste veacuri».

Da, Moţa a văzut semnele destinului legionar, care poate că numai lui se adresau, întrucât, poate că jertfa lui, ca cel dintâi fiu spiritual şi sfetnic al Căpitanului, era cerută, în primul rând, de legile acestui destin.

In presimţirea acestor semne, şi cu durerea omenească a marei despărţiri, Moţa mărturisea pe front, între două atacuri: Eu mă rog lui Dumnezeu să mă ţină sănătos pentru lupta de-acasă, pentru copii şi familie, pentru Legiune, dar dacă El va avea nevoe de viaţa mea, o dau fericit...

Sfinţenia lui stă tocmai în primirea aceasta, iluminată de fericire, a ceeace singur ar fi putut ocoli, după cum Dumnezeirea lui Hristos stă în acceptarea de bună voe a ceeace însuşi ca Dumnezeu ar fi putut să împiedece.

Deaceea pentru noi — care abia acum *vedem şi înţelegem ceeace Moţa* a trăit *aevea din clipa marei vedenii până în clipa supremei jertfe — chipul lui se înconjoară de o aureolă de sfânt.*

Şi iată cum, a tălmăci jertfa lui Moţa şi Marin altfel decât o cere logica de mister a destinului legionar, înseamnă a ne arăta până la sfârşit nevrednici de măreţia ei şi neputincioşi să înţelegem şi să trăim în duh ceeace ei au fost în stare să trăiască şi să săvârşească aevea.

Ci în faţa jertfei lor cutremurătoare, să amuţească graiul şi să se închine cugetul. Să plângă inima şi să-i cânte de bucurie ca pe ziditorii de suflete şi deschizătorii de drumuri ai istoriei româneşti.

Căci Voi aţi pus temelie din ceruri zidirii celei nouă a neamului şi început de slavă aţi dat rânduelii româneşti în lume.

Eroi ai vitejiei, mucenici ai suferinţii şi martiri ai credinţei V'aţi arătat pe pământ, —

Şi sfinţi ai iubirei de Hristos şi de neamuri V'aţi înălţat în ceruri, —

Cărora închinare şi mărire vi se cuvine.

DUMITRU CRISTIAN AMZĂR

DESTINUL ISTORIC AL CARPAŢILOR

Lui Gheorghe Brătianu

«Mutarea de pe Carpaţi a frontierei nu este numai un act de violenţă împotriva naţiunii maghiare, dar este şi o adevărată injurie adresată lui Dumnezeu».

(Din volumul de propagandă revizionistă maghiară: *Ardealul istoric*, apărut acum câteva luni la Budapesta).

«Cine dracu a mai văzut hotar în mijlocul neamului?».

(*Badea Cârţan*, privind, odată, spre răsărit-miezănoapte şi miazăzi, de pe creasta Carpaţilor).

Nu e mult de când, în faţa consiliului de război din Cluj, s'a desfăşurat un straniu proces: unul din membrii corpului didactic al universităţii locale, Martin Roşka, a fost chemat să deie seamă de colaborarea lui la un volum de propagandă revizionistă maghiară, apărut de curând la Budapesta sub titlul: *Ardealul istoric*. Acest volum — ca, de altfel, întreaga propagandă revizionistă maghiară — ţinteşte, cum se ştie, întâi de toate la desfiinţarea actualelor hotare ale statului românesc. Lăsăm la o parte procesul dela Cluj — preţios şi dureros document al unei anumite stări de lucruri româneşti din vremea noastră — şi ne oprim la esenţa, în totalitate, a volumului. In prefaţa lui, contele Paul Teleki scrie că «Ardealul cutropit astăzi a trăit totdeauna o viaţă organică legată de a Ungariei»... iar în epilogul volumului stă scris că «scopul lui a fost acela de a se da în mâna cititorului *englez* o bună lucrare de propagandă revizionistă maghiară îndreptată împotriva statelor succesoare». Unul din autori — căci este vorba de o operă colectivă, în care-şi dau întâlnire specialişti din toate domeniile: arheologic, geo-

grafic, istoric, economic — scrie cuvintele acestea, pe care le-am pus în frunte:

«Mutarea de pe Carpaţi a frontierei nu este numai un act de violenţă îndreptat împotriva naţiunii maghiare, ci este mai mult: o adevărată injurie adresată lui Dumnezeu».

Este vorba de o veche concepţie ungurească, pe care unii din oamenii noştri de ştiinţă au arătat-o de mult cât de greşită este, şi cât de primeidioasă [1]):

Ungurii, din interes politic, au conceput totdeauna Carpaţii ca un hotar, un hotar pe care însuşi Dumnezeu, cum se vede, l-ar fi aşezat drept pavăză în marginea de răsărit a statului maghiar. In Carpaţi, cu alte cuvinte, — şi tocmai aceasta vrea să dovedească volumul amintit — geografia şi istoria au aşezat — din ziua cea dintâi a istoriei şi până va fi istorie — un hotar, pe care dacă cineva ar tinde să-l *mute*, ar însemna să aducă o adevărată injurie lui Dumnezeu.

Se întâmplă, însă, că Românii au o concepţie cu totul alta, privitoare la Carpaţi; cu ea, izvorâtă din fapte şi realităţi la lumina zilei, Românii au trăit încă din ziua în care au început «fiinţa a-şi pricepe»: *Carpaţii, coloană vertebrală a pământului şi poporului românesc.* — Românii văd în Carpaţi, în adevăr, spre deosebire de Unguri:

...«aceşti munţi, în văile cărora s'a plămădit mai ales neamul românesc, cel legat de fiecare stâncă a lanţului Carpaţilor» [2]).

Să trecem la fapte şi să arătăm că, în adevăr: Carpaţii, departe de a fi fost făcuţi de Dumnezeu, cum spun Ungurii, cu destinul de a fi şi de a rămâne, în tot lungul istoriei, un *hotar* (şi un hotar mai ales între Români şi Unguri, între un stat românesc şi unul unguresc) — au fost făcuţi şi rânduiţi pentru un destin numai românesc: *pavăză şi apărătură* (vorba lui Ştefan Vodă) *a neamului şi coloană vertebrală a pământului românesc.*

E o concepţie veche — aceasta, a munţilor-hotare, — dar o concepţie care, din nenorocire pentru Unguri, nu mai are de multă vreme curs şi credit în lumea oamenilor de ştiinţă. In ea, Ungurii — din interes politic — au târât şi Carpaţii. Dar, cum am spus, concepţia aceasta —

1) V., de pildă, G. VASLAN, *Carpaţii în România de azi*, conferinţă publică, tipărită în «Convorbiri Literare», No. pe Iulie—August 1924.

2) N. IORGA, în cuvântarea: FUNDAMENTELE DREPTAŢII NAŢIONALE rostită la postul de Radio Bucureşti, în ziua de 6 Noembrie 1936, răspuns discursului rostit la Milano de Mussolini în ziua de 1 Noembrie 1936. (Textul ei, în toate gazetele româneşti cu data de 8 Noembrie 1936).

atât în general, dar mai ales în cazul nostru particular, al Cărpaţilor, e azi o concepţie perimată, pe care ştiinţa a trecut-o la muzeul moartelor prejudecăţi.

«Il est très curieux de voir que toutes les notions de géographie physique, jadis, étaient conditonnées par la notion de limite. Les montagnes n'étaient rien autres que des «chaînes» de hauteurs, difficiles à gravir et s'interposant entre les pays comme autant de murs construits par la Providence. Obstacle, simplement, et muraille, la montagne n'était jamais considérée en elle même, etudiée pour elle-même; c'était une frontière et non pas un pays. Ceux-là qui s'extasiaient, comme il était de règle, sur la muraille pyrénéenne, si parfaitement faite pour séparer la France de l'Espagne — type parfait de la frontilre naturelle, «la plus nette de traits, la plus franche de lignes, la plus hardiement dessinée par la nature», ne songeaient pas du tout à rechercher, dans l'histoire des États italiens, si l'Apennin, qui est pourtant une chaîne de montagnes lui aussi, et une muraille, avait ou non joué le rôle d-une barrière analogue entre dominations rivales — ou vu, au contraire, des États nombreux, à toutes les époques, se répartir à l'est et à l'ouest de son arrête, comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort [1]).

«La théorie des bassins fluviaux, circonscrits par des lignes de hauteurs dites «lignes de partages des eaux»... venait encore renforcer les préjugés courants, et rendre si nécessaire l'intervention des montagnes dans toute tentative de délimitation que, lorsqu'elles faisaient défaut dans la réalité, on en inventait sans vergogne» [2]).

A fost, deci, *a fost cândva*, sau, mai bine spus, *a trăit cândva*, concepţia că orice catenă de munţi trebuia să fie numaidecât un hotar în-

1) Cititorul ar putea să rămână cu impresia că, spre deosebire de Apenini, Pirineii au jucat rol de hotar cu adevărat. Iată însă ce scrie despre ei Jacques Ancel: «Les Pyrénées mêmes, plus massives, offrent, dans leurs hautes vallées, des «estives», pâtures d'été: l'exploitation communale y fit naître des associations ou «jurandes», y fit conclure des «traités de lies et de passeries», qui ne tenaient nul compte du tracé de la frontière. Les vallées supérieures des Pyrénées orientales, sur des plateaux d'altitude, sont beaucoup plus peuplées que les Lusses et moyennes vallées, encaissées dans des gorges étroites... De tout temps contacts nombreux, passages fréquents, se souciaient peu des frontières. Les hautes régions pyrénéennes, de part et d'autre de la ligne de partage des eaux, communiquaient... Les «Vallées» d'Andorre, survivance autonome, groupent des vallons d'accès difficile quand on vient de France comme d'Espagne». *(Géopolitique*, Paris, Librairie Delagrave, 1936, p. 62).

2) LUCIEN FEBVRE, *La Terre et l'évolution humaine* — introduction géographique à l'histoire — (în ciclul: *L'évolution de l'humanité*, synthèse collective, dirrigée par Henri Berr), Paris, 1922, pp. 362—3.

tre două state, sau două popoare. Ba încă, până într'atâta se lega notiunea de hotar cu aceea de munte, încât, dacă era nevoie, undeva, de un hotar şi nu exista muntele sau munţii respectivi ca să-l facă, atunci muntele sau munţii aceia erau inventaţi — şi harta tot nu rămânea fără ei [1]).

Astăzi, însă, concepţia aceasta: *a muntelui-limită* între state şi popoare, nu mai are, cum am spus, credit în lumea oamenilor de ştiinţă. Dimpotrivă: «graţie progreselor paralele ale istoriei şi geografiei şi graţie, mai ales, primelor rezultate obţinute de geografia umană în studiul problemei frontierelor», munţii se dovedesc a fi fost aproape totdeauna, ca şi fluviile, nu limite, ci mai de grabă prilejuri şi punţi de legătură pentru populaţiile de pe versante [2]).

Am spus: *aproape totdeauna*. In adevăr, până şi despre cel mai masiv lanţ de munţi de pe faţa pământului — Himalaia — iată ce se poate citi în recentul studiu-introducere în geopolitică al lui Jacques Ancel:

«L'Hymalaia, pour être la chaine la plus élevée du globe [3]) est également franchissable: les rivières l'entaillent, des pistes s'y insinuent, comme aux sources du Satledy et du Gange. Le versant Sud est bien *plus rattaché a la Chine qu'à l'Inde:* aux foires du Lahoul se vend le thé chinois du Sheutchouan. Plus à l'Est, les passes du Sikkim, entre ces deux États semi-indépendants sous le protectorat britannique, le Népal et le Bhoutan, furent aménagées par les Anglais: à plus de 4000 m., dans la large vallée du Tchaumbi, circule vers le Thibet le thé médiocre d'Assam, à dos d'yaks, de chèvres, de moutons. A l'extrême-Est la population thibétaine, profitant des passages, a débordé sur le versant Sud, a fondé le Bouthan autonome»... [4]).

Cu atât mai puţin au format hotare Uralii, masivul muntos al Armeniei, Apusenii, Pirineii, munţii Algeriei, Alpii, Carpaţii. Iată de pildă Alpii, munţii cei mai masivi din Europa:

«Les Alpes, chaine haute, rébarbative, glaciare, ont été cependant fortement occupées dès les époques préhistoriques: on trouve, jusqu'à 2340 mètres, haches et fibules de bronze. Des voies romaines suivirent le Brenner, le col de Ressia, le Splügen, le Saint-Bernard. Les Slovènes du VI-e siècle pénétrèrent à l'intérieur des Alpes jusqu'aux

1) Apud ION CONEA, *Tara Loviştei*, p. 166.
2) *Op. cit.*, p. 167.
3) Numele însuş de Himalaia (cf. *hima*=lat hiems) cu semnificaţia de casă a zăpezii şi a iernii veşnice, e un indiciu.
4) *Géopolitique*, pp. 63—64.

vallées internes... Dès le VIII-e siècle les Germains furent les défricheurs, les évangélisateurs, sortis de l'archevêché ou des nombreux cloîtres de Corinthie. Aujourd'hui encore, dans les Alpes, instable est la limite des langues: l'Allemand a passé au Sud du Brenner, dans le Tirol italien, le français a franchi le Saint-Bernard, s'est infiltré dans les vallés d'Aoste; longtemps certains Etats, comme la Savoie-Piémont-Sardaigne, *à cheval sur les deux versants, furent les gardiens de maints passages*»... [1])

Să reţinem aceste cuvinte: «à cheval sur les deux versants, ces Etats furent les gardiens de maints passages», ca şi cele de mai sus, din Lucien Febrre, despre Apenini, cari «ont vu de nombreux Etats, à toutes les époques, se répartir à l'Est et à l'Ouest de leur arrête, comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort». Să le reţinem *pentru Carpaţi*.

* * *

La montagne est, donc, non seulement évocatrice, mais conservatrice de population. *(Vidal de la Blache)*.

Am văzut că «frontierele naturale — termen impropriu — sunt mai mult teoretice decât reale» [2]). Nici fluviile, nici munţii *nu despart* — ci mai degrabă *unesc*. Iar munţii, în plus, sunt — după cunoscuta expresie a lui Vidal de la Blanche: «conservatrices de population» [3]). Mai ales în trecut au jucat munţii acest rol de *păstrători de populaţii*, când în largul stepelor sau în lungul văilor deschise condiţiile de viaţă erau vitrege pentru populaţiile sedentare, de civilizaţii agricole.

In adevăr, spre deosebire de stepe şi de mări — mările, stepe lichide — care amestecă şi împrăştie, într'un nesfârşit du-te vino, populaţiile cele mai diverse, munţii păstrează şi transmit în vreme fragmente etnice de vechi şi originale civilizaţii [4]). «Mieux que les plaines, conquises à des genres de vie plus modernes, nos montagnes reflètent notre

1) *Géoopolitique*, pp. 61—62. Ba mai mult: «Partout, dans les cavernes élevées, dans les gisements préhistoriques culminants, on a retrouvé, en fouillant le sol, des traces remontant parfois aux premiers âges de l'humanité. Des stations appartenant au paléolithique ancien lui-même ont été reconnues, l'une à 2200 m. d'altitude, l'autre à 1500 m. dans les Alpes de Saint-Gall. (JULES BLACHE, *L'homme et la montagne*, Paris, 1933, p 13).
2) JACQUES ANCEL, *op. cit.*, p. 81.
3) *Principes de géographie humaine*, p. 90.
4) «Platon est d'avis que la cité (şi cetatea, pe vremea lui, în Grecia, era *statul*. n. n.) ne doit pas être bâtie au bord de la mer, afin d'éviter les contacts avec les étrangers qui pourraient devenir dangereux, en introduisant de nouvelles coutumes et en troublant l'unité morale des citoyens» *(G. Mosca, Histoires des doctrines politiques depuis l'antiquité jusqu'à nos jours*, traduction de Gaston Bouthoul, Payot, 1936, p. 46).

passe» [1]). Munţii, deci, păstrează şi transmit trecutul departe în vreme, în timp ce mările şi stepele amestecă şi unifică, desfiinţând ce e original şi mai caracteristic în civilizaţii. Exemple avem destule — de ceeace însemnă munţii ca păstrători de civilizaţii: masivul muntos al Abisiniei, masivul muntos al Yemenului (regina din Saba), munţii Caucazului, sectorul basc al Pirineilor, munţii Perului şi Mexicului, în care, la mii de metri altitudine, înfloreau cunoscutele civilizaţii precolombiene; — şi, ca să încheem (şi să începem): *Carpaţii noştri.*

*

* *

Cu mult înainte de a fi vorba de Unguri în Europa, Carpaţii au jucat rolul de adăpost de populaţii; şi au fost, mai ales, cu trei milenii înainte de era creştină, casă de adăpost *a unei populaţii care se dovedeşte a fi, în chip aproape sigur, trunchiul primitiv al celor cari, mai spre noi cu trei milenii, aveau să fie Dacii:*

«Il est probable qu'à la période néolithique, dans le vaste triangle limité par le Pruth et le Danube, vivaient des individus qui étaient, en majorité, de la même qualité anthropologique. ET RIEN NE NOUS EMPÊCHE DE SUPPOSER QUE CE SONT CES HABITANS, AU MOINS UNE GRANDE PARTIE D'ENTRE EUX, QUI PLUS TARD REÇURENT LE NOM DE DACES ET DE GÈTES» [2])...

Aşa că viaţa omenească, pe cele două versante ale Carpaţilor, n'a aşteptat ca mai întâi să vină Ungurii în Europa, pentru ca *după aceea* să înceapă a se depăna, ci a început a se ţese cu mult înainte. Şi încă: în munţii Sebeşului, între Haţeg şi Orăştie, se găseşte — aşa cum istoricii şi arheologii unguri o ştiu prea bine — vestita peşteră a Cioclovinei, în care s'au găsit urme sigure de viaţă umană datând de cel puţin cinci milenii înainte de Christos, din vremea paleolitică, în care, cum am văzut, omul trăia deopotrivă şi în Alpi, la mii de metri altitudine [3]). Şi tot astfel, doveditoare a continuităţii vieţii omeneşti în Carpaţi *după paleoliticul Cioclovinei şi neoliticul de care vorbea Pittard,* s'au găsit o sumă de staţiuni *eneolitice* carpatine, între cari aceea dela Boişoara-Găujani

1) JULES BLACHE, *L'Homme et la montagne*, Paris, 1933, p. 17. E un adevăr valabil peste tot. In general, în istoria civilizaţiilor omeneşti, munţii au îndeplinit acest rol conservativ şi conservator, ca să-i spunem aşa: v. problema bască de exemplu.

2) EUGÈNE PITTARD, *La Roumanie*, Paris, 1917, p. 29.

3) Pentru vechimea vieţii omeneşti în regiunea Cioclovinei, v. Dr MARTIN ROSKA, *Săpăturile din peştera dela Cioclovina*, în vol. II, apărut sub titlul: *Cercetări arheologice în munţii Hunedoarei*, din seria: Publicaţiile Comis. Mon. Ist., secţia pentru Transilvania, Cluj, 1923, pp. 27—51. Ca o curiozitate, amintim că autorul este cel cu procesul dela Cluj.

din Ţara Loviştei — deci în chiar inima Carpaţilor meridionali — e dintre cele mai preţioase [1]). Aşa dar, pe versante şi în basinele interioare ale lor, Carpaţii au adăpostit populaţii cu mult prea mult înainte de a fi descălecat Ungurii în apropierea lor. Iar din afirmaţia de mai sus a lui Pittard, coroborată cu datele despre Cioclovina şi Boişoara-Găujani, rezultă că populaţiile preistorice ale Carpaţilor încălecau pe ambele lor versante; că munţii Carpaţi, prin urmare, îndeplineau rolul de *coloană vertebrală* a lor.

Daci inhaerent montibus
(Annaeus Florus,
Epitome).

Târziu încoace, când istoria luminează locurile noastre, Herodot vorbeşte de Agatirşii înfipţi în munţii Apuseni şi de Geţii adăpostiţi în pădurile şi văile din nordul Dunării, iar Romanii — când ajung în Banat şi Haţeg — observă, cum spune istoricul Florus, că *Dacii se ţin ca lipiţi de munţi,* — lipiţi fireşte de ambele versante ale Carpaţilor, aşa dar: «à cheval sur les deux versants», după vorba pe care o subliniam adineaori. Ştim, în adevăr, că Dacii trăiau lipiţi de ambele versante: sub Cozia, la Burridava — de pildă — şi în munţii Orăştiei, de altă parte, unde pe muntele Grădiştea Muncelului, la 25 kg. în interiorul Carpaţilor, şi poate tocmai pe Vârful lui Pătru, în inima lor, svâcneau de aprigă putere burgurile dace. Aşa dară şi *Dacii,* trunchiul din care a înflorit neamul românesc de astăzi, trăiau — şi se simţeau foarte bine şi foarte puternici aşa: pe *amândouă* clinele Carpaţilor. Iată-i, deci, pe aceşti Carpaţi, refuzând din nou funcţia de hotar pe care le-o atribue, ca având avut-o totdeauna, Ungurii. Ba mai mult: Vasile Pârvan, fără să se gândească — atunci când scria el *Getica* — la destinul de hotar pe care, astăzi mai ales, aveau să-l atribue Ungurii Carpaţilor, scrie (p. 278):

«Urmărind expansiunea neamului getic din CENTRUL CARPATIC CA ŢARĂ DE OBÂRŞIE»... sau (p. 81): *«Centrul lor etnografic* (al Geţilor, n. n.) *erà pe platoul transilvan»* [2]). Aşa dar, încălecarea pe ambele versante a Geto-dacilor pornise tocmai de pe versantul pe care, azi,

1) *Ţara Loviştei*, p. 139.

2) Burebista — «cel dintâi şi cel mai mare dintre regii din Tracia», cum îl numeşte un istoric grec. — întemeease un regat ce se întindea din Alpi şi din Boemia până spre gurile Nistrului şi Bugului; *centrul* acestei stăpâniri, însă, — inima ei — *era tot în cetatea de munţi a Transilvaniei,* în care — la Costeşti, Piatra Roşie, Grădiştea Muncelului, etc., încununând vârfuri de munţi, păzeau cetăţile pe care istoriografia modernă le pune tocmai pe socoteala lui Burebista şi a lui Decebal. Pornit din Carpaţi, regatul acestor doi mari regi s'a întins până la marea învecinată, peste şesul din poale, în virtutea unei legi economice care spune că o formaţie politică pornită din munte are neapărată nevoie de şesul din

spun Ungurii că a hotărît însuş Dumnezeu să stăpânească ei. Surprindem Carpaţii, prin urmare, din nou *în funcţia istorică de coloană vertebrală* — şi încă de coloană vertebrală a neamului-părinte al celui românesc.

* * *

Vine, mai târziu, cucerirea Daciei de Romani şi naşterea, din amestecul celor două elemente, a poporului român. E vrednic, aici, să apăsăm pe un alt adevăr al istoriei româneşti.

Dacă pământul dacic n'ar fi fost construit aşa cum îl cunoaştem — n'ar fi avut, adică, la mijloc, «circumvalaţia carpatică» — un neam românesc nici nu s'ar mai fi născut sub soare: Traian trece Dunărea tocmai spre a se folosi de caracterul de cetate naturală al Carpaţilor şi de a rezista din ei, şi de pe ei, puhoiului de barbari care începuse a se vesti din răsărit. Chemat de Carpaţi, aşa dară, a trecut Traian Dunărea. Fapt este, deci, că neamul românesc a fost «*zămislit din necesitatea imperiului roman de a-şi aşeza o sentinelă în Carpaţii sud-ostici şi coborîşurile lor împotriva semeţiilor barbare dela miază-noapte şi răsărit, care ameninţau cultura umană creată prin geniul latin*» [1]). Iar în evul mediu, fără Carpaţi toată lumea e de acord că neamul românesc n'ar mai fi putut rămâne pe aceste locuri, ci ar fi fost luat şi dus de puhoiul năvălitorilor. Aşa dară: însăşi naşterea, la începutul erei creştine, a poporului românesc pe aceste locuri, se explică sau, mai bine spus, a fost dictata de coroana de munţi a Carpaţilor — iar persistenţa aceluiaş popor pe aceste locuri în tot cursul evului mediu nu s'ar putea înţelege fără prezenţa Carpaţilor în cuprinsul pământului în care el s'a născut. Destinul istoric românesc al Carpaţilor apare, aşa dar, cu toată puterea [2]).

* * *

---

poziţie. «Comunicarea cu marea era aşa de importantă (pentru regatul lui Decebal), încât, după Dio Cassius, împăcarea între Traian şi Decebal a fost împiedicată, printre alte cauze, şi de împrejurarea că cel dintâi nu voia să lase Dacilor libera comunicare cu Marea Neagră» (JULIUS JUNG, *Contribuţiune la istoria trecătoarelor Transilvaniei* — studiu publicat mai întâi în nemţeşte, în *Mitteilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung, IV-er Ergänzungsband*, 1893 şi tradus, după acesta, în *Convorbiri Literare*, anul următor; pasagiul nostru este din C. L. pe August 1894, p. 344, nota 1). Aşa dar: Carpaţii n'au fost hotar nici pentru vremea aceea, ci *vatră* de naştere şi de plecare pentru statul care-i închidea drept în mijloc, între hotarele sale.

1) VASILE GOLDIŞ, în discursul său: *Indreptăţirea istorică a Unirii*, ţinut la Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918. Cf. V. MOTOGNA, *Trecutul Ardealului românesc în cadrul năzuinţelor spre unitatea naţională*, în volumul: Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul 1918—1928, tipărit la împlinirea a 10 ani dela Unire, p. 25 (vol. I).

2) Este meritul lui Enm. de Martonne de a fi arătat cel dintâi, şi este mai ales me-

Să venim mai încoace. In *Diploma Ioaniţilor* din 1247 — în zorile istoriei româneşti scrise — când apar din negura evului mediu primele organizaţii de stat româneşti [1]), aceste organizaţii apar aşa: «*à cheval sur les deux versants*» sau, cu cealaltă vorbă pe care o reţineam mai sus,

---

ritul lui George Vâlsan de a fi arătat cel mai temeinic —caracterul de largă *zonă ecumenică, habitabilă*, a Carpaţilor; zonă de plaiuri cu întinse şi minunate păşuni şi zonă, mai ales, de numeroase şi minunate depresiuni interne şi externe, adăpostitoare de numeroasă populaţie în vremurile turburi. Carpaţii sunt un mare *ansamblu geografic* şi nu o simplă linie-limită. Ei sunt o *zonă*, cum am spus, un amplu organism de relief. Astăzi, Carpaţii nu mai sunt, ca odinioară pentru Xenopol, «un zid greu de străbătut» «numai ponoare şi prăpăstii nestrăbătute decât doar de piciorul ager şi neobosit al vânătorului de munte», ci, cu *plaiurile* lor întinse, pline vara de turmele ce pasc excelentele păşuni, — cu basinele din interiorul şi de sub streaşina lor şi în genere, cu laturile lor accesibile agriculturii pe alocuri până dincolo de 1000 m. altitudine, Carpaţii sunt şi ne apar astăzi sub o perspectivă cu totul nouă: ca o amplă unitate de relief, ca o largă zonă de plaiuri şi depresiuni, într'un cuvânt — *ca o largă zonă ecumenică*. Iată cum se explică aglomerarea aşa de timpuriu a omului pe laturile Carpaţilor amândouă. (Cf. ŢARA LOVIŞTEI, p. 171). Fizionomia ecumenică a munţilor noştri e astfel prezentată într'o conferinţă, pe care profesorul S. Mehedinţi a ţinut-o în 1936 la Universitatea din Berlin.

«Die Karpathen sind äusserst ökumenisch, das heisst sehr geeignet für menschliche Ansiedlung. Während die Gipfel der Alpen hoch, abgründig und von ewigem Schnee bedeckt sind, sind die Karpathen von mittlerer Höhe — sie überschreiten kaum zweitausend Meter— und ihre Erhebungen sind an vielen Stellen breitflächig, eine art Rücken bildend, auf welchen man bequem dehingehen kann. Nach Davis' Theorie sollen sie das Überbleibsel alter, über den Meeresspiegel herausgehobener und von Flüssen durchbrochener Fastebenen sein. Jedenfalls werden diese Hochebenen in den Sommermonaten warm genug, um die Vegetation viel reicher als in den Alpen zu gestalten. So konnten die Karpathenweiden zu Stätten entwickelten Hirtenlebens werden, und es war nur natürlich, dass die Dazier sich an eine so gastliche Gebirgswelt gebunden fühlten. Um so mehr, als noch ein andrer, sehr vortheilhafter Umstand hinzukam: neben den Weidenflächen bieten die Karpathen noch eine Reihe *innerer* und *äusserer* in,' intrakarpathiner und perikarpathiner Senkungen, die als richtige Nester Zufluchtsorte für die Bevölkerung bilden. Um nur die bedeutendsten zu nennen: das Längstal des Jiu und des Lotru, das Becken um Titeşti mitten in den Südkarpathen, das Becken bei Hatzeg, die Senkung bei Târgu-Jiu, die Senkung Rucăr-Dâmbovicioara und die bei Câmpulung, die geräumige Senkung der Bârsa und des Ciuc, der intrakarpathine Graben in dem in entgegengesetzter Richtung der Alt und die Marosch dahinfliessen, die Senkung der Vrancea und des Taslău, das Becken bei Dorna und Câmpulung in der Moldau, die grosse Innenfeste des Marmarosch—Bezirks, die Senkung um Beiusch und andere kleinere... So liefert uns also die eigentümliche Bildung der Karpathen den Schlüssel für die Sesshaftigkeit der ursprünglichen Bewohner und für ihre besondere Anhänglichkeit an ihre Berge. Es war folglich nur natürlich, dass die Karpathenbevölkerung an Ort und Stelle beharrte und dem beständigen Hinunterfluten der Nomaden in den benachbarten Steppen gegenüber eine Art Insel bildete»... (Din *Zusamenhang der rumänischen Landschaft mit dem rumänischen Volke* von S. MEHEDINŢI, Jena und Leipzig, 1936, pp. 14—15 — în seria: *Vom Leben und Wirken der Romanen*... herausgegeben von Ernst Gamillscheg).

1) Cu privire la pierduta pe drumuri teorie, cea cu părăsirea totală a Daciei, adică trecerea la sud de Dunăre, prin anii 270, a întregii populaţiuni daco-romane, credem că nu este demn să ne mai împiedicăm nici măcar în glumă de ea. Să dăm, totuş, un pasagiu din *V. Pârvan (Inceputurile vieţii romane la gurile Dunării*, pp. 7—9):

«Să facem o socoteală, cam câţi erau strămoşii noştri în veacul al treilea dela naşterea lui Hristos aici, în Dacia lui Traian... Din România de azi erau atunci mai bine aşezate, ca oraşe şi sate, Transilvania între cele patru ziduri de munţi, Banatul şi Oltenia; în ce priveşte Ţara Românească dela răsărit de Olt şi Moldova de miazăzi, ele erau mai slab locuite

«en s'étendant sur les deux versants comme la double besace sur l'épaule d'un homme fort»: Severinul în aceeaşi formaţie politică, unitară, cu Banatul, Jiul oltenesc în aceeaşi formaţie cu Haţegul şi, foarte probabil, cum scria Nicolae Iorga — iarăş, ca şi Pârvan: înainte de a şti că va veni o vreme în care Ungurii vor susţine că e o adevărată injurie adresată lui Dumnezeu fapta de a nu recunoaşte Carpaţilor atributul de *hotar proclestinat* — probabil că «chiar Oltul nostru [1]) şi Ţara Oltului ardeleană», ambele şi cu teritoriul Argeşului şi Vâlcii laolaltă, formau «un teritoriu unic într'o continuitate deplină» încălecată pe Carpaţi [2]). — Dincolo, în nord-est, lucrul e şi mai grav pentru UUnguri: se ştie că acolo statul Moldovei descalecă, — în ceea ce priveşte, însă, *numai cristalizarea lui ca stat* [3]) — de dincolo, de pe versantul maramureşan şi năsăudean al triplexului confinium cel cu inima la Vatra Dornei — (şi mainte, însă, de această aşa zisă descălecare era *unitate*, adică aceeaş continuitate deplină — cum se exprimă N. Iorga — în viaţa românească cea revărsată şi revărsându-se ca o apă pe amândouă povârnişurile carpatice, aici ca şi în sud).

Primele documente în care apar Românii de sub ceaţa evului mediu ni-i arată pe aceştia în organizaţii politice crescute în poalele Carpaţilor sau încălecate, cum văzurăm, pe ambele versante ale acestora: în 1211 apare Ţara Bârsei, în 1222 a Oltului, în 1233 apare Loviştea şi Ţara Severinului, în 1234 Papa se alarmează că Ungurii, Teutonii şi alţi catolici devin «un singur popor cu numiţii Vlahi» din părţile Vrancei [1])... Casa neamului, deci, se arată a fi mereu în Carpaţi. Iar primele lupte, cu Ungurii, cari *abea în această vreme* ajung în poala Carpaţilor propriu-zişi: olteni, munteni şi moldoveni, tot în Carpaţi le poartă Românii: aceea a lui Litovoi şi Barbat, undeva pe la Merişor şi cealaltă — *marea victorie* — dela Posada, pe drumul Loviştei [2]), a lui Basarab cel Mare, în 1330. Cu alte cuvinte, certificatul de independenţă pe care *Ţara* şi primii voevozi români şi-l cuceresc pe câmpul de luptă, tot în Carpaţi îl cuceresc.

Ca şi Dacii lui Annaeus Florus, ca şi Daco-Romanii de mai târziu, aşa şi Românii: apar în istorie *ţinându-se lipiţi de Carpaţi*. Aceştia, în adevăr, apar ca jucând rolul unei case de adăpost, etnice, din preistorie — cum văzurăm — şi până în zilele noastre. In niciun caz, însă, casă de adăpost pentru naţia maghiară: «...Iar Ardealul şi părţile vecine nu puteau să atragă pe războinicii strămoşi porniţi pe pradă, ai naţiei (ungureşti), prin caracterul, neobişnuit pentru dânşii, şi răspingător, al masivului carpatic»... [3]) Şi mai târziu, mai aproape de noi:

«...Dans ces temps malheureux, les Valacques trouvent dans les montagnes un asyle assuré, contre la rage de leurs tyrans, qui n'osent risquer de les y chercher, craignant les embûches et la fermeté de ceux qui les habitent. Les avenuës en sont presque inaccessbiles et ne sont connues que des gens qui y font leur demeure ordinaire. J'ai trouvé les montagnes en général plus peuplées que les plaines, quoi qu'elles soient moins fertiles; je viens d'en dire la raison»... scrie *Bauer* [4]) pe la jumătatea secolului XVIII. Mereu, aşa dară, până spre vremurile noastre, Carpaţii apar tot aşa: păzitori şi păstrători ai neamului românesc cel revărsat pe amândouă feţele lor şi fiind, de sigur, în tot cursul evului mediu, mai numeros *dincolo*, pe versantele şi în podişul ardelenesc, decât pe câmpiile de dincoace unde alerga mai în voie ca oriunde crivăţul năvălirilor.

«J'ai été toujours d'avis que l'ancienne Roumanie elle-meme était un état carpathique, que c'était du côté de leurs montagnes que les Roumains devaient surtout regarder»... se exprimă undeva [5]) geograful Emm.

şi aveau numai sate; oraşe romane nu erau pe aici. Acum, cele trei ţări numite întâi au o întindere de peste o sută de mii de kilometri patraţi. Astăzi trăesc la noi pe un kilometru cam 60 de locuitori... Dacă luăm pentru kilometru patrat numai 10 locuitori (ceeace e prea puţin, dar vrem să nu fie chip, să ni se poată răspunde cu ceva la socoteala noastră), avem pentru Dacia lui Traian un milion de locuitori, la anul când a venit porunca să părăsească toţi ţara. Şi să se bage de seamă că n'am socotit niciun locuitor pentru Muntenia nici pentru Moldova, unde de asemenea ştim că au fost destui, după ruinele ce ni s'au păstrat.

«Şi zicem noi: dacă milionul ăsta de oameni a trecut *tot* la miazăzi de Dunăre, cum spun vreo două-trei scrieri vechi, după care s'au luat învăţaţii cei noi (străini, n. n.), atunci nu se poate să nu găsim dincolo de Dunăre, în ruinele şi pe pietrele scrise, ce ni s'au păstrat destul de multe din vremea ceea, semne, că la anul 270 după Hristos populaţia de acolo s'a înmulţit dintr'o dată cu un milion. Dacă nu oraşe măcar sate mai multe, dacă nici sate nouă, măcar lărgirea celor vechi trebue s'o întâlnim în semnele scrise ale vremii aceleia. — Şi totuş. Toate ştirile ce avem dela miazăzi de Dunăre: ruine, pietre scrise, cărţi vechi cu nume de oraşe şi sate de atunci nu arată... nicio schimbare în anii de după 270. Atunci, unde a intrat mulţimea aceea de oameni? Că nu un milion, ci numai cinci sute de mii, ba chiar şi numai o sută de mii să fi fost, şi tot s'ar fi păstrat vreo urmă».

(Ne comunică un prieten că în volumul de curând tipărit, ca răspuns lui N. Drăganu, ungurii susţin mereu totala părăsire a Daciei).

1) Adică judeţul Oltului din Muntenia.

2) Iată pasagiul exact din N. Iorga: «...Voevodate şi chineziate, jiiene, oltene şi argeşene... fiindcă Severinul şi tot Banatul, Jiiul şi tot Haţegul, ba probabil chiar Oltul nostru şi Ţara Oltului ardeleană formau teritorii unice într'o continuitate deplină» *(Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria*, Buc., 1915, I, p.).

3) Vrem să spunem că descalecă *în înţelesul, doar, de cristalizare politică sub forma statului Moldovei*, deoarece populaţia românească exista din nainte, numeroasă ca şi dincolo, pe versantul răsăritean al Carpaţilor Modovei de sus.

1) *Ţara Loviştei*, p. 168.

2) *Ţara Loviştei*, p. 81.

3) N. IORGA, în amintitul *discurs* la radio, 6 Noembrie 1936.

4) *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie* par Monsieur de B * * *, à Francfort et Leipsic, 1778, pp. 10—11.

5) *La nouvelle Roumanie dans la nouvelle Europa*, în «Buletinul Soc. Reg. Rom. de Geografie», tom. XL, p. 173.

de Martonne cu privire la statul român de dinainte de 1918, pentruca, despre statul român întregit să se exprime, tot el, mai târziu, astfel:

«En s'asseyant sur les deux versants de l'arc carpathique méridional, la Roumanie revient à ses destinées naturelles: c'est comme états carpathiques qu'étaient nées les Principautés; ...les premiers souverains de Valachie avaient des domaines dans le Sud de la Transylvanie et le Banat, — ceux de Moldavie dans la Transylvanie orientale et le Maramureş» [1]).

Şi un alt cercetător: «La Roumanie forme un grand bloc, dans l'ensemble homogène, *de la plaine pannonique au Driester* et de la haute Tisa au bas Danube, (un grand bloc) de parler roumain, plus pure sur les montagnes et les collines centrales, plus mêlé dans les plaines de la périphérie»... [2]) şi aceasta în timp ce — aşa cum se exprimă marele linguist Meillet — «l'État magyar a été amputé de toutes les provinces où la langue de la majorité est autre que le magyar» [3]), care grai maghiar, astfel amputat de excrescenţele sale pe pământuri străine, — a rămas la el acasă: în matca-i panonică, cu centrul în ea, cum cel românesc a rămas în matca lui carpatică, cu centrul încingând ca o cunună, cununa de munţi a Carpaţilor.

*

* *

Am împărţit, aşa dară, *în două* — lungul răstimp pe firul căruia se poate urmări, pe baze preistorice, arheologice, istorice, destinul uman (ca să spunem aşa) sau, mai bine, uman-istoric, al Carpaţilor: *până* la venirea Ungurilor în Europa şi *după* această venire. Cu mult înainte de apariţia în Europa a fenomenului istoric maghiar, Carpaţii se dovedesc a fi avut şi a fi îndeplinit un clar, un evident rol istoric: *conservatori de populaţie* — ca să întrebuinţăm din nou expresia lui Vidal de la Blache — şi, anume, conservatori ai unei populaţii care, începând cu trei milenii înainte de Christos, nu se mută de loc din Carpaţi, spre a

1) EMM. DE MARTONNE, Géographie Universelle, tome IV, *Europe Centrale*, IIème partie, Paris, 1931, p. 700.

2) JACQUES ANCEL, *Géopolitique*, p. 73. Cf., în JEAN BRUNHES et CAMILLE VALLAUX, *La Géographie de l'Histoire*, Paris, 1921, p. 607, această frază: «Peut-on imaginer un bloc ethnique linguistique plus massif que celui de la brillante race roumaine?»

3) Într'un manifest, redactat de intelectualitatea Ardealului românesc în vederea unei mari întruniri revizioniste, răspuns propagandei ungureşti înteţită de amintitul discurs dela Milano, am găsit următoarea formulare, pe care o apropiem de a lui Meillet: «*Ungaria nu e nici marea* nici mica mutilată, ci Ungaria firească. Nu i s'au tăiat decât antenele nefireşti cu care se înfipsese în trupuri străine».

apărea, după aceea, la începutul erei creştine, sub denumirea de Daci: Dacii cari se ţin ca lipiţi de munţi.

Şi trec alte nouă sute de ani şi abea după aceea apar, în stepa Dunării de mijloc, Ungurii. Prin urmare, *un răstimp de patru milenii* în care Carpaţii, neştiind nimic — şi nici voind, măcar, să ştie de existenţa sub cer a naţiei (ca să zicem aşa, pentru acele vremi) maghiare, au adăpostit — pe plaiurile şi sub straşina lor, o mereu aceeaşi stirpe de oameni, care, primind în răstimpuri şi altoiuri din afară, apare pe la anul 1000 al erei noastre ca numindu-se: poporul valah, adică românesc. Iar în curgerea celui de al doilea mileniu vedem că cei cari au avut, singuri, casă în Carpaţi şi au dus casă cu Carpaţii, n'au fost decât Românii.

Când aşa stau lucrurile, unde-i injuria adresată lui Dumnezeu, de care vorbesc Ungurii? Când, deci, şi unde, au fost Carpaţii dintre Dunăre şi Ceremuş hotar între nordul şi sudul sau între estul şi vestul de pe laturile lor?

Concepţia Carpaţilor hotar pleacă dela Unguri şi numai dela ei. Luând drept realitate o arzătoare dorinţă a sufletului lor, Ungurii au căutat să acrediteze cât mai mult ideea şi să-i dea curs cât mai larg în lume. Ungurii, aşa dar, sunt cei ce au făcut Carpaţii hotar. I-au făcut, însă, hotar politic, nu hotar etnic. «Carpaţii nu au o creastă, ca alte sisteme de munţi, ci poartă pe culmile lor o adevărată ţară înaltă, ţinut ideal de păstorie» [1]).

Carpaţii, nu numai că n'au fost niciodată, cum am văzut, hotar etnic, dar ei au fost ca o adevărată coloană vertebrală a poporului românesc, după cum au fost şi vor rămâne totdeauna coloană vertebrală a pământului românesc. Acest pământ şi acest popor, şi unul ca şi celălalt, s'au prins şi ţinut de Carpaţi, ca nişte aripi de ambele laturi ale trupului lor. Ceea ce au fost şi sunt Apeninii pentru poporul italian, au fost şi sunt Carpaţii pentru cel românesc. Şi unii şi alţii, aceşti munţi formează *osatura* ţărilor şi popoarelor italian şi român [2]). Istoria Italiei este istoria unor state — mai întâi — şi a *unui* stat, mai apoi, încălecate pe culmile apenine «comme une double besace sur l'épaule d'un homme fort», cum aşa de plastic s'a spus. Exact la fel, istoria Românilor şi a României este istoria *unor state*, mai întâi, şi a *unui stat* unic, astăzi, *qui est venu s'as-*

1) G. VĂSLAN, *Transilvania în cadrul unitar al pământului şi poporului românesc*, volumul comemorativ amintit, p. 150.

2) Cum — ca să mai dăm un exemplu — Balcanii formează astăzi osatura statului şi poporului bulgar.

seycr sur les deux versants des Carpates, justement comme une double besace sur l'épaule d'un homme fort. Nu asemănare, ci *identitate* perfectă, putem spune, este, în această privință, între istoria italiană și cea românească [1]). Și să nu uităm, încăodată, — mai ales fiindcă e vorba de o propagandă revizionistă care se face la adăostul moral (mai mult presupus) al Germaniei — că cel care a folosit pentru întâia oară expresia de: *Carpații, coloană vertebrală a pământului românesc* a fost un german [2]) (într'o vreme, însă, când patima și interesul politic nu întunecau senina judecată a omului de știință).

In rezumat:

Nu numai că pământul dacic, de o parte și de alta a Carpaților, este, în cea mai mare parte, clădit din material carpatic, smuls de râuri din munți și așternut, apoi, jur împrejur de aceștia [3]); nu numai, deci, că pământul românesc e carpatic, dar și istoria românească e, *în același sens* (ca una care a pornit și s'a desfășurat, în vreme, din munți spre margini) este și ea tot carpatică. Tot din centru spre margini — începând din spatele și fața munților — s'a țesut, ca și temelia solului. In imediata vecinătate a munților poporul românesc e mai compact, mai omogen și *mai-el-însuș* [4]) decât oriunde aiurea pe cuprinsul pământului dacic. Cu cât ne depărtăm spre margini, cu atâta crește în număr elementul străin și cu atâta scade densitatea și omogeneitatea celui românesc, în raport cu ce era în Carpați. Pământul, poporul, istoria și statul românesc — sunt, deopotrivă, toate carpatice; toate au pornit și au crescut din Carpați spre margini. Axa istoriei românești este în munți; poporul românesc este un popor de munte [5]); statul românesc este un stat carpatic — după cum l-a numit Emm. de Martonne.

---

1) E plină de temei și tâlc, drept aceea, telegrama pe care N. Iorga — în urma discursului dela Milano al lui Mussolini o trimitea:

Excelenței Sale, Domnului Ercole, Profesor la Universitatea regală, Roma:

Institutul meu pentru studiul Europei Sud-Orientale are onoarea de a vă invita pentru a ține patru conferințe asupra subiectului: *Cum s'a făcut Italia.* N. Iorga.

2) H. GROTHE, în capitolul referitor la Carpați din *Zur Landeskunde von Rumänien*, Frankfurt a. M., 1906, p. 19. Intr'un discurs, în același an, și independent de Grothe, Delavrancea folosește și el aceeași expresie. (Apud G. Vâlsan, *Carpații în România de azi* — — v. și mai jos — p. 1, nota).

3) In adevăr medalia rotundă a pământului dacic așa s'a clădit: din material smuls de râuri din cetatea carpatică și apoi așternut în poalele acesteia, până la cingătoarea de ape a periferiei. (Cf. *Țara Loviștei*, cap. VIII: *Funcțiunea istorică a Loviștei).*

4) Cf. EUGÈNE PITTARD. *La Roumanie*, Paris, 1917.

5) Cercetătorii lui, ca și literații și poeții, cu *Oamenii dela munte* (e, acesta chiar, titlul unui volum de nuvele care va cântări totdeauna în literatura românească prin multiplu lui valoare și semnificație: autorul e *Soveja—S. Mehedinți*) cu *Oamenii dela munte* se mândresc, iar Miorița, cu cadrul ei de plaiuri carpatice, e capodopera literaturii populare românești. Să amintim, între altele, și foarte ispititoarea, recenta teorie a spațiului și a structurii mioritice a sufletului românesc, a lui Lucian Blaga.

Muntele e adevărata patrie românească. Plaiul, în *acest* înțeles: de *munte*, nu apare numai în titulatura primilor domni ai Moldovei: stăpâni ai țării, «din plaiuri» — adică din munți, de unde au ieșit, «și până la Marea cea Mare», ci apare cu adâncă semnificație în chiar titulatura primilor Mitropoliți: *Exarh al plaiurilor!* [1]) Poezia populară românească, cea mai arhaică și mai autentică, ne trimite la munte, la «spațiul-matrice» mioritic al plaiului. Antropologii [2]) spun că *rasa* românească e de găsit, în cea mai mare puritate a ei, îndată *lângă-* sau *sub* munte. Iar concluziile provizorii ale Atlazului Limbii Românești, care e în lucru la Universitatea din Cluj, spun că «Românii din Ardeal vorbesc în părțile sudice dialectul muntean, iar în nord dialectul moldovean» [3]), — că, adică, limba românească nu cunoaște hotar în Carpați. Știm și noi din proprie experiență că sub strașina munților Retezatului, în Țara Hațegului, graiul local al poporului ți-l amintește mereu pe cel de dincoace, din Gorj — după cum, în genere, sub strașina olteană și munteană a Carpaților, graiul e mai mult ardelenesc decât oltean și muntean dinspre șes și Dunăre). Dar nu numai vorba, ci și portul, obiceiurile, credințele — într'un cuvânt: toată caracterizarea etnopsiohlogică și etnografică românească trădează o unitate pe ambele versante carpatice. «Am studiat — spunea un prieten — nunta și înmormântarea la Românii din Țara Făgărașului; cu cât mă apropiam mai mult de munte, cu atât băgam de seamă că «intru» mai mult în Regat»...

Petrarca a scris cândva, cu privire la Alpi — în hipostasa lor de pavăză nordică a poporului italian — următoarele:

Ben provide Natura al nostro stato
Quando del Alpi schermo
Pose fra noi et la tedesca rabbia...

Adică, într'o traducere aproximativă: Măreț a procedat Natura, atuncea când, între noi și turbații Nemți, a pus scutul Alpilor...

Alpii, în adevăr, chiar dacă în decursul istoriei n'au putut opri nici pe Cimbrii cei vechi, nici pe Teutoni și nici pe Hanibal și, mai

---

1) Ce interesant ar fi un studiu, care să lămurească, pentru vremurile de început ale statelor românești, această titulatură a primilor mitropoliți, care ține să aibă în ea și *muntele!*

2) PITTARD, *La Roumanie*, Paris, 1917.

3) Intr'un foileton: *Atlasul lingvistic al României*, publicat în ziarul «Curentul» acum doi ani și semnat: Prof. *Leonida C. Pop.* Poiana Ilvei, 3 Iulie 1934.

înoace, nici pe Napoleon, iar în timpul războiului mondial nici pe Austro-Germani, săi treacă [1]), — totuşi aceşti Alpi nu pot fi contestaţi în rolul lor de pavăză istorică în nord pentru poporul italian, care la adăpostul lor, în sud, şi-a depănat în relativă siguranţă fiinţa istorică până astăzi.

Şi nu este exagerat să spunem, drept aceea, că fără Alpi altfel s'ar fi tors istoria italiană în clasica peninsulă.

Dar Natura, ca să vorbim şi noi ca Petrarca, n'a dat Carpaţilor nici înnălţimea şi nici masivitatea (şi, deci, impenetrabilitatea) Alpilor, — ci i-a sculptat altfel, în chipul unei case de adăpost istorice, ba — am îndrăzni să spunem, cu o vorbă a lui Karl Ritter — în chipul unei adevărate *Erziehungshaus:* casă de educaţie, a neamului românesc. Înnălţimea lor, de pildă, pe care Dimitrie Cantemir o suia mai sus decât «nourii cei de zăpadă», rareori trece de două mii de metri — astfel că, în zilele dinnaintea războiului, unul din poeţii Ardealului o putea privi *astfel* în lumina istoriei (şi interpreta *astfel,* în perspectiva viitorului care avea să fie aşa de apropiat):

A, munţilor cu 'nzăpezite steme.
Ştiam că sunteţi dintre cei ce pier,
Căci altfel Dumnezeu de multă vreme
V'ar fi zidit cu frunţile de cer...

Cei cari au umblat prin munţii Apuseni ştiu ce este acela un *izbuc:* este un izvor care, ca un melc, aci apare şi curge, aci se trage îndărăt, în culcuşul lui întortochiat de sub munte şi nu mai curge de loc timp de aproximativ o jumătate de ceas, după care iar apare şi curge o jumătate pentru ca, iarăş, o altă jumătate să se tragă în munte şi să dispară... şi aşa mereu. E imaginea, ni se pare, *a neamului românesc în vreme,* privită şi raportată la imaginea *pământului* românesc: când se făcea vreme bună *în poale,* — spre Tisa, spre Nistru, spre Dunăre — atunci, încet ca o apă domoală, neamul românesc ieşea în soare şi se risipea în larguri până în centura de ape lăsată de Dumnezeu — iar când viscolul barbar îşi începea suflarea din nou pe şesul cel din margini, din nou neamul se trăgea spre munte, la adăpost, întocmai ca izvorul cel din ţara Moţilor. Şi aşa mereu, până în zarea zilelor noastre de izbăvire. Poporul păstorilor din Carpaţi, a ajuns să aibă, şi să exprime însuş, sentimentul

1) Pentrucă, aşa cum am spus mai înnainte, niciun şir de munţi, oricare ar fi, nu poate fi considerat hotar de netrecut.

acestui adevăr istoric, trăit de el atâta vreme. Il vedem exprimat simbolic în următorul *colind de păcurar,* pe care l-am cules în Clopotiva Haţegului acum două veri. Păstorul haţegan se închipue cu turma, dus în *transhumanţă,* undeva spre coastele mării şi:

Laudă-mi-să laudă
Dalb de păcurar
Că el că mi-şi are
Câte flori pe munte
Atâtea oi de multe...

Dar aude Marea, care, alăturea, se învolbură şi vorbeşte şi ea:

Laudă-mi-să laudă
Marea turburată
Că ea şi-o venire
Mare şi turbure
Şi-i vo 'nnecare [1])
Dragi turmele lui...

Dar, ca şi în Mioriţa, un «berbece lai» află de planurile Mării şi vesteşte pe cioban, să preîntâmpine primejdia:

Cel berbece lai
Din turma lui Crai
Din grai îmi grăia:
Drag stăpâne-al meu,
Când Marea o venire
Mare şi turbure,
Clopot oi clătire [2])
Oile or pornire
*La munte-*or venire...
La munte-or venire...
Unde iarba-mi creşte
Nime n'o pliveşte

1) Forme arhaice, locale.
2) 'Oi mişca.

Fără ce-o plivesc
Nouă cerbi de-ăi suri
Din nouă custuri [1])...

vesteşte pe cioban, să preîntâmpine primejdia:

Mântuirea turmei, simbolizând-o pe aceea a întregii noastre istorii, era sus, pe *plaiul minoritic*, mai aproape de Dumnezeu.

Şi astfel poporul românesc apare ca legat de munte *în tot lungul istoriei lui*, prin toate fibrele sufletului lui. (Să ne fie îngăduit, drept aceea, să adaptăm pe seama acestui suflet, drept încheere, vestitul distih:

D'innombrables liens, frêles et douloureux,
Das la montagne entière partent de mon âme aux choses... [2])

ION CONEA

1) *Custură*= munte sălbatec, stâncos.

2) Nădăjduim să arătăm, altădată, care este funcţia geografic-economică pe care Carpaţii sunt chemaţi s'o aibă în desvoltarea de azi înainte a statului şi poporului românesc.

CÂNTEC PENTRU SLAVĂ DE ARHANGHELI

Ce Rarău, ce iezăr, care cremeni
i-a rodit în pântec fraţi şi gemeni?
Tânără furtună de lumină
i-a născut din coapsa ei mezină?

S'au desprins dintr'un iconostas,
ori din şold de paloş de viteaz?

Poate-au pogorît din dimineaţă,
din azur, din pajuri din sâneaţă,
Poate — auroră şi aiazmă —
s'au fost rupt dintr'o catapeteazmă...

O sămânţă de Arhanghel a căzut
şi i-a îngerit pe ei, din lut.
Că pe fruntea lor ardea cunună
de Rusalii, ca un cerc de lună,
şi sub coastă pâlpâia o spadă
şi Iisus cu umbră de zăpadă.

Când treceau printre viteji de stei,
codrii verzi se despicau şi ei.
Brazi cântau cu braţu 'ntins în soare,
Munţii ascultau în sărbătoare.

Luminând mergeau printre prigoane,
se făceau prigoanele icoane.
Temniţa, funingine jilavă,
se sfinţea, în urma lor, cu slavă,
peste ocna lor de mucegai
cerul arunca un pumn de rai...

Braţul lor, în verde arcuire,
boltă înălţa, de mânăstire,
sau căra din mare lespezi drepte
peste veac clopotniţe şi trepte.

Sfânt al Ţării, Ion Gură-de-aur,
Sfânt pietrar al Neamului şi faur,
şi Vasile mucenic dulgher
cioplitor de fulgere şi cer...

Sângele lor — flacără de soare —
era, poate, din aiazmatare,
că s'a dus să fumege, tămâe,
pentru Crucea răstignită 'n cue...

Moartea lor de sfântă rugăciune
vor veni altare şi-o vor spune.
Şi baladele s'or pogorî din munte
să le ducă numele pe frunte.
Basmele şi doina românească
vor pleca în veac să povestească
cum la 'ngropăciunea 'mpărătească,
după sfinţii morţi cum în cazanii,
au mers cozia, rovinele, roşcanii,
basarabii şi vlădicii 'n rând,
arnota şi turda, lăcrimând...

Doamne milostive, ruga noastră
păcătoasă şi nevrednică-i şi proastă,
dar îndură-Te de Ţară şi-i arată,
Bunule, în mila Ta curată,
cum ai găzduit la Tine, Sus,
pe cei Doi Sutaşi ai lui Iisus
şi 'n Psaltirea Ţării cum i-ai spus:

Ca să vină Ţara şi să-i vadă
ce frumos stau în icoane şi'n baladă...
Cum surâd în verzi iconostase,
cu lumini de-apururea rămase.
Scrişi, mucenicește, cu văpsele:
mâini de cneaz şi tâmple cu inele,
lângă mucenicii cu smerenii,
lângă voevozii strânşi la denii,
lângă Horia cu oase sfârtecate,
lângă Tudor din fântâna cu agate...

RADU GYR

ARTA ŞI NAŢIUNEA

In tot ce este creaţiune sufletească, frământare şi sbucium pentru o înălţare spirituală, arta are nu numai chemarea de a fi prezentă, ci datoria de a închega, de a ajuta această creaţiune spirituală prin mijloacele ei de permanentizare a eforturilor şi manifestărilor trecătoare ale sufletului.

MOŢA

Omul face *artă* când prin mijloacele sale prilejueşte o întâlnire între natural şi supranatural; în această întâlnire el reînvie echilibrul bunului simţ, echilibru spiritual între om şi cosmos, în care sunt forţele creatoare vecinice. Arta se face în felurite chipuri; dar nu interesează chipul artei după materialul întrebuinţat de ea, ci cât cuprins supranatural, miraculos sau divin are o anume artă.

Iacă facem artă şi noi românii. Până azi neamul românesc a încercat o seamă de minuni artistice, de pildă în viersul popular şi în cel al lui Mihail Eminescu. Cât timp un neam de-a lungul sbuciumului său istoric e în căutarea spiritului său, nu se naşte marea artă. Cu cât neamul se apropie de spirit, cu atât mai numeroase roiesc realizările de artă ca razele spre centrul cercului, în punctul înalt vecin substanţei eterne. Arta urmăreşte de aproape cristalizarea unei comunităţi. Fenomenul se observă azi în românime. Duhuri străine bune sau rele, slăbiciuni imitând în formă vreo artă de aiurea fără corespondenţă cu conţinutul nostru, inspiraţii originale în literatură, pictură, sculptură, muzică şi arta decorativă, dar strâmbate potrivit unor schelete de tehnică străină, au continuat să preocupe arta noastră. Nu se poate spune că tot ce s'a încercat în arta românească e greşit. Multe manifestări se iau chiar la întrecere cu cele de peste hotare; dar nu de întrecere poate fi vorba, ci de *tradiţie,* mai bine spus, de o tradiţie în directă legătură cu spiritul naţiunii.

Ce înţelegem noi prin tradiţie? Tradiţie însemnează cunoaşterea legilor vecinice care stăpânesc soarele şi sorii, pământul nostru şi pământul altor planete, cunoaşterea armoniilor universale şi deci a legilor omului. Această cunoaştere se transmite din om în om sau poate fi aflată de un singur om recules, care depăşind vremea printr'o răsturnare de valori găseşte miezul veciniciei cosmice. In acest sens, chiar vechii greci

nu aveau tradiţie. Platon povesteşte că lui Solon, când călătorea în Egipt, un preot de acolo i-a spus: «Voi, grecii, veţi fi întotdeauna copii, voi nu aveţi nici o tradiţie antică». De fapt acuzaţia preotului egiptean se răsfrânge asupra tuturor popoarelor care au continuat direcţia culturii naturaliste greco-latine; noi nu avem adevărata tradiţie, a pierdut-o «miracolul» grec. In ce consta valoarea acelei tradiţii pierdute?» In valorificarea suprafirescului unei colectivităţi, în care toate personalităţile se închegau fără contur individualist, pentrucă înainte de toate era actul divin care trebuia reprezentat şi deci zugrăvirea lui Dumnezeu era datoria unei colectivităţi. *Elementele artei tradiţionale sunt divine.*

Popoarele şi-au schimbat de mult direcţia privirilor din cer pe pământ; de veacuri artiştii sucesc materia în toate chipurile, şi raţiunea lor a îndepărtat arta; centrul gândului lor nu este Dumnezeu, ci omul cu toate păcatele. Vrea naţiunea română să urmeze acest drum care în curând se va pierde pentru totdeauna? Vrea naţiunea română să-şi îngroape cântecul, poezia, visul lângă cadavrul culturii europene? Mai are semnificaţie pentru noi să continuăm geniul materiei *mai altfel* şi să concurăm Renaşterea? Nu a venit vremea, după vrednicile strădunţe de atâtea veacuri dela care am învăţat destul, să ne închinăm blânzi, aprigi, creştineşte Celui Nevăzut? O reculegere ne va fi de folos.

Un tratat de pictură chineză din secolul al XIII-lea prevede următoare obligaţie pentru începătorul ucenic: spiritul său să se acordeze cu ritmul cosmic. Această poruncă străveche a picturii chinezeşti este valabilă pentru toţi artiştii de toate speciile şi din toate vremurile. Singurul şi marele adevăr al artistului este acordul dintre spiritul său şi ritmul cosmic. Muzicantul ascultă ritmul, pictorul vede gestul şi culoarea în acelaş ritm, olarul îl fasonează în lut, sculptorul îi sapă în marmoră, arhitectul pune piatră peste piatră potrivit acestui ritm, poetul îl surprinde în cuvânt şi recitatorul îl trăieşte cu viaţa. Cine cuprinde cu înţelegerea ritmul firii, acela ia cunoştinţă de rostul său în viaţă. Şi tocmai ca un om care crede şi se supune ritmului divin, naţiunea trebue să asculte; divinitatea scoate din adâncurile unei naţiuni credincioase frumuseţile acelei naţii aşezându-le în eternitate.

In faptul artistic sunt două direcţii esenţiale: cel *de sus* şi cel *de jos în sus;* întâia se dă prin har, a doua o ia omul, o cere istoriei neamului său prin credinţă nelimitată. Momentul istoric odată împlinit, puterile tradiţiei vor ritma opera artiştilor. Complexul de date pe care le cere faptul artistic este pus la dispoziţia artistului numai de o naţiune care şi-a aflat spiritul.

S'ar putea analiza din acest punct de vedere dece românul nu are valoare eternă în artă. Cât timp faptul istoric nu este o execuţie liturgică, artistul nu are teren favorabil de lucru. Şi chiar dacă azi mulţi dintre cei orbiţi de patimi nu văd şi nu simt încă sufletul legionarului român, singurul isvor de inspiraţie pentru artistul român în viitor, ţăranul, singura realitate de până acum, îl simte.

La Iaşi în strada Florilor No. 20 un viteaz dă următorul comunicat:

«Astăzi, Vineri 24 Iunie 1927 (Sf. Ion Botezătorul), ora zece seara, «se înfiinţează: «Legiunea Arhanghelul Mihail», sub conducerea mea. Să «vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afară cel ce «are îndoieli.

«Fixez ca şef al gărzii dela icoană pe Radu Mironovici.

Corneliu Z. Codreanu

«Această primă şedinţă a durat un minut...»

In acel minut un legământ cinstit s'a încheiat între Arhanghel şi naţiune. Căpitanul şi legionarii stau de veghe. Acum pot veni poeţii să cânte faptele cerului între români...

Semne în trecutul visătorilor noştri sunt mai ales în popor. Cele mai bogate pilde se găsesc în muzica şi literatura populară; poeţii anonimi sunt artişti desăvârşiţi, neîntrecuţi. Intre dumnezeire şi neant, între armonie şi moarte se ţese o minunată artă populară românească din care se vor naşte cântăreţii.

E atât de artistică împreunarea elementelor în opera de artă populară, încât cel mai mare meşter de artă al nostru, Eminescu, nu poate întrece în *Luceafărul* armonia din *Miorița*. Să alăturăm două descrieri din cele două opere şi se va observa punctul nostru de vedere.

Porni luceafărul. Creşteau
în cer a lui aripe,
şi căi de mii de ani treceau
în tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt,
deasupra-i cer de stele —
părea un fulger ne'ntrerupt
rătăcitor prin ele.

O construcţie uimitoare, dar situaţia poetului are o direcţie în care elementele cresc de jos în sus. Viziunea este forţată de poet, se simte sforţarea de a zugrăvi înălţimile. E în această descriere un artificiu care

încearcă o depăşire nesocotind armonia dintre om şi divinitate. In *Miorița* elementele de artă sunt într'altfel aşezate.

Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuţă bătrână
Cu brâul de lână
Din ochi lăcrămând
Pe câmp alergând
Pe toţi întrebând...

. . . . . .
Tu, mioara mea
Să te 'nduri de ea...
. . . . . .
Să nu spui, drăguţă
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C'am avut nuntaşi
Brazi şi păltinaşi
Preoţi munţii mari,
Pasări lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii.

Aici direcţia este alta decât în *Luceafărul,* adică de sus în jos; aici poetul anonim s'a obiectivat şi ascultă bătăile inimii universale, simte dumnezeeşte adevărul adevărat. Nimic nu este aşezat într'un exterior scornit, de necercetat, lipsit de substanţă, raţional. Aici totul e în inimă. Elementele cresc în armonie supuse unui ritm divin. Transcendentul se uneşte cu imanentul în clipa cea mai dificilă de exprimat a morţii. Totul e o împăcare. Legătura firească omenească e făcută cu durerea care aleargă a mamei, cu prezenţa animală — mioara, — cu prezenţa vegetală — brazii, păltinaşii — apoi naturalul întâlneşte supranaturalul în simbolul munţilor mari. Dela căderea stelei totul se transfigurează, se divinizează în cerc perfect de înfrăţire solemnă şi graţioasă; universalul, eternul pătrunde în biologic, istoria îşi dă sufletul lui Dumnezeu.

Intuiţia populară — indiferent de planuri, şi structuri — este întotdeauna adevărată. Dorul doinind restabileşte în orice român armonia; doinitul e cheia metafizicii sale; nicio realizare individuală, fie ea genială nu va avea acelaş rost în echilibrul spiritului său.

Intuiţia unei personalităţi este întotdeauna subiectivă, din care cauză îi este greu chiar unui geniu să se aşeze în inima universului; unui ţăran, unui înţelept sau unui sfânt îi este uşor, ceeace unui geniu îi este imposibil din cauza lipsei unei armonii simple; într'un geniu calităţile umane cresc prea mult, copleşesc prin înţelegere, sensibilitate şi voinţă vânturând orgoliul şi individualismul exagerat, ajungând la erori care duc la desfiderea dumnezeirii.

O comunitate plăsmueşte o rânduială adevărată; când o comunitate iubeşte un Arhanghel, crede şi nădăjdueşte în El, ea se va ierarhiza în acest spirit. Autoritatea temporală ia fiinţă după imaginea ierarhiei celeste. Când ne-am plămădit comunitatea după chipul şi asemănarea spiritului, autoritatea temporală s'a desăvârşit. Şi arta acestei comunităţi se poate făuri....

Artiştii nu au libertate de lucru decât într'o ierarhie spirituală; desordinea, materialismul, autoritatea temporală nespirituală au înlăturat întotdeauna arta, sau au mediocrizat-o, au închinat-o spre realism, naturalism. Cele din urmă opere de artă săvârşite de oameni înţeleşi cu Dumnezeu, sunt ale evului de mijloc. Spiritul catedralelor gotice, flăcări care ies din pământ, este străjuit de sute de fiinţe supranaturale, himerele, aşezate la înălţimi pe suliţe de piatră, şi cum par când păsări, când animale, împing mintea spre simbolurile vieţii şi credinţei. O înţelegere între spirit şi om a dat formă stilului gotic. Evul de mijloc pentru istoricul păgân e o vreme de întunerec, dar pentru înţelegerea creştină o epocă de glorie; faptele acelor vremi aduc un răstimp de armonie în istorie şi împart naturalismul culturii greco-latine.

Platon şi mai înainte Pitagora credeau în frumuseţea geometrică. Credinţa în măsura pământească a artei a născut după vremea lui Pitagora şi a lui Platon vederi greşite îndepărtându-ne de statuile hieratice, de sfincşi, îngeri, zei, de adevăruri; arta a creat pământeşte, geometric. Apollo din Belvedere, Venus din Milo sunt şi azi modele; evoluţia acestui fel de a vedea a culminat în eroarea cubismului. Merită să fie subliniat însă, ca să ne dăm seama de momentul de criză în istoria artei, faptul că lui Platon nu-i plăcea creaţia naturalistă în artă. El trecea grăbit pe lângă prostia oamenilor care admirau trupul de marmură al unei curtezane dat drept zeiţă şi îşi aducea aminte de statuile egiptene gigantice şi enigmatice, în faţa cărora mintea se întreabă şi desleagă simbolul unei liturghii vecinice. Platon nu şi-a dat seama de contradicţia în care alunecă arta,

dacă se aplică o conştiinţă geometrică unei inspiraţii supranaturale. Această contradicţie este pricina tragediei satanice din viaţa marilor artişti europeni; viaţa lor stă mărturie pentru cei care vor să afle taina adevăratului drum în artă.

Spiritul armonios al operei de artă produs de colectivitate şi spiritul chinuit al personalităţilor în artă va trebui cumpănit ca să nu greşim şi noi drumul în viitoarea artă românească. Artiştii care au învăţat din arta poporului rămân în tradiţie; Homer şi Shakespeare nu pot fi înţeleşi fără creaţiunea populară, tot astfel o piramidă, o pagodă sau o catedrală gotică, aşa muzica lui Bach, aşa artele decorative.

Producţia bogată a popcrului român e o indicaţie că ea poate rodi în activitatea cultă. Datoria artiştilor este de a se lăsa însămânţaţi de arta populară, de a nu alerga la maeştrii străini dela care nu avem a învăţa decât meşteşugul; spiritul să-l aflăm în noi şi în naţiune, dar mai ales în credinţa noastră.

Elementul principal, acelaş în toate producţiile frumoase ale ţăranului român, este punctul metafizic din care porneşte orice creaţiune. Ceea ce îl deosebeşte de occidental este *transcendenţa,* dar nu *abstractizarea.* Deci el se refuză filonului raţional, naturalist al occidentului, care a făcut din ţăranul apusean meşteşugar al materiei, tip de om practic, mecanic, industriaş, om depărtat de esenţă, rătăcit în raţiunea materiei, supus unui cuget cartezian. Românul urmează altă ordine: *materie, inimă, suflet, simbol, substanţă eternă;* Occidentalul urmează: *ideie, suflet, raţiune, substanţializarea materială.*

Cultura românească a fost deci îndreptată greşit spre occidentalizare. O occidentalizare a românului a ţintuit locului forţa creatoare a neamului. S'a încercat a se aplica spiritul *Reformei* unui neam *ortodox.* Din lupta spiritului ortodox cu cel reformat s'au născut toate strâmbăturile artistice de până azi; şi mai sunt încă artişti români cari nu-şi dau seama.

Singurul izvor de inspiraţie pentru noi este ortodoxia. Drumul ortodoxiei nu este al raţiunii ci al inimii; aici se cuprinde fenomenul esenţial care să producă frumosul românesc şi să-l ridice pe planul universal. Suntem deţinătorii unui conţinut cu posibilităţi majore unice azi în omenire. Toţi cei cari vin cu adaptări la spiritul străin păcătuesc şi ţin în loc o devenire necesară. Nouă ne revine datoria de a cunoaşte şi de a face cunoscută frumuseţea sufletului şi îndemânărilor ţăranului român din toate locurile, de a o pune în lumină; atunci aleşii vor veni să cânte cu adevărat.

HAIG ACTERIAN

O DATĂ EUROPEANĂ A MUZICII ROMÂNEŞTI

Oedip — tragedia lirică a maestrului George Enescu este opera unei vieţi, plină de substanţa experienţelor ei şi de avânturile-i nestinse şi atât de bogate spre culmile senine ale gândirii. El a crescut astfel şi s'a desăvârşit odată cu ea. Deşi n'a cunoscut lumina scenei şi căldura publicului decât în primăvara anului (1936), la Academia de muzică din Paris, totuşi o primă schiţă a lui datează dinainte de războiu. (Prevederile noastre au dus-o, în 1916, odată cu tezaurul ţării, la Moscova, de unde nu s'a întors decât mulţumită unei îndatoritoare intervenţii franceze). Dar gândul iniţial al operei e mai vechiu. Maestrul Enescu l-a trăit, desigur, din primele elanuri mature spre înălţimile lumii sonore, unde se transpun în graiul cel mai dulce şi totodată cel mai amar, temele eterne ale sufletului omenesc. Aceea dintre ele spre care a simţit mai puternic şi mai constant chemarea gândului său creator a fost tema destinului, căreia vechii Greci i-au dat ilustrarea tulburătoare din mitul lui Oedip.

Pe urmele acestui mit, maestrul Enescu a adâncit, cu fiecare oră trăită, structura sonoră care va prinde momentele succesive ale luptei fabuloase a Omului cu Destinul, până la înseninarea supremă, pe care năzuinţele sufletului său, însetat de linişte şi lumină, o proiectau la capătul ei. Opera lui a căutat să le prindă pe toate în desfăşurarea lor progresivă şi nu în revenirea amintirii (care aduce alte tonalităţi). Tablourile chinuitoare din *Oedip-Rege* al lui Sofocle nu-i puteau servi singure ca susţinătoare ale partiţiunii muzicale. Altele trebuiau să le premeargă şi altele să le urmeze. *(Oedip la Colona).*

Scriitorul francez Ed. Fleg a servit intenţiuniie compozitorului, rezumând în poema sa, de-alungul a 6 tablouri (4 acte), momentele esenţiale ale vieţii eroului antic, din leagăn la moarte.

Pe această tramă a crescut şi s'a organizat magia muzicală, în care maestrul Enescu a întrupat sbuciumul, sforţarea, chinul şi împăcarea omului de totdeauna. E o creaţiune monumentală, de o amploare neîntâl-

nită, și ca lărgime de acțiune și ca adâncime de sensuri, decât poate în drama muzicală wagneriană. Opera maestrului trăiește însă sub un alt climat sufletesc și muzical. Ea nu ne duce nici în atmosfera artei moderne cu supărătoarea ei căutare de sonorități agresive și neașteptate, nici în aceea mai calmă și mai melodioasă a muzicii tradiționale. E o lume nouă de o solemnitate adâncă și nobilă. De la început la sfârșit impresia neuitată e de armonie, de armonie suverană, în care simți topindu-se toate contrastele sonore, toate acordurile distonante și nervoase. Dar în adânc e mișcarea subterană a neliniștilor, a strigătelor chinuite, a luptei, a desnădejdilor și-apoi, ridicându-se peste toate, a înseninării supreme. Nici una din ele nu se exprimă în melodii desprinse, ca revărsări muzicale succesive peste părțile livretului, ci ele sunt aduse în atmosfera totală, în care vin să fuzioneze, cu fiecare moment, cântec, acțiune, orhestră, dialog. O concepție nouă și puternică a unității le stăpânește, urcând pe primul plan când unul când altul din aceste elemente, după trebuințele interne ale desvoltării dramatice. Și întreaga partițiune e ca o trăire adâncită spre rădăcinile vieții a desfășurării mitului.

Succesiunea tablourilor ne poate duce mai departe și mai analitic în această vedere.

După preludiu, în care chemările destinului, neliniștea, străbătute pe alocurea de fâșiile de lumină ale încrederii, se împletesc, piesa se deschide pe riturile unui botez antic, într'o imensă desfășurare de acțiuni de mulțumire și de propițiere. Un moment ne aduce înainte cântecele de fluier ale păstorilor cari se închină noului născut, dând o clipă impresia că amintesc modurile muzicale autohtone; ele se hrănesc mai curând — ne pare — din străvechea substanță a cântecelor pastorale elene.

In toată această parte acțiunea scenică iese pe primul plan, iar elementul simfonic e ca un fondal, determinând atmosfera învăluitoare în care se desfășoară veselă acțiunea. Deodată însă ritmul este rupt, ceremonia înghează și vocea adâncă a lui Tiresias se aude vestind cu vehemență crescândă proorocirea funestă. E întâiu o coborâre cromatică pe tema durerii, după care vocea se ridică aspră, strigând răzbunarea zeilor nesocotiți: copilul născut va fi în viață ucigașul tatălui său și soțul mamei sale. Și atunci într'un sentiment de oroare nedescrisă și de spaimă frumoasele teorii de fecioare, grupurile de dans, de ostași și de păstori se destramă și lumea fuge în vaiete imense. Dar fuga aceasta trece dincolo de scenă și în orchestră și pe instrumente, din registrul de sus, are loc o nesfârșită alungare de tonuri, care prelungește în adâncul simțirii

panica nespusă a clipei... Apoi totul scade: în față, punctată de muzica în descreștere, se desfășoară doar șoptită scena tainică în care Laios încredințează unui păstor copilul spre a fi dat morții.

In primul tablou al actului următor, acțiunea e redusă și orchestra se concentrează asupra frământării sufletești, asupra chinuitorului dialog interior al lui Oedip (la curtea lui Polybos, unde crește ca fiu al acestuia). E o muzică mereu înnoită, frământată ca și sufletul eroului de oracolul ce-i desvălue soarta, fără puncte de sprijin pentru memorizare; ea poate fi asemuită celor mai grele pasagii din lucrările de maturitate ale lui Wagner, dar cu un accent patetic ce lipsește acestora.

Acțiunea câștigă loc în al doilea tablou al actului (scena omorului), în care accentele celei mai nelecuite amărăciuni, unde se pierde însuși interesul pentru viață, duc până la revoltele și violențele extreme, uneltite, parecă, peste voința conștientă a omului, dintr'un adânc de fatalitate inexorabilă. Momentul e prins în contrastul dintre cântecul liniștit al păstorului, într'un colț de pajiște însorită, și furtuna care urcă mereu din regiunile de jos ale orchestrei, pentru a cuprinde o clipă om și văzduh și a se mistui apoi în rătăcirea sufletească a lui Oedip care fuge.

Cu ultimul tablou al actului suntem în miezul logic al tragediei. Impresia e neuitată de la strania melopee a paznicului, veghind în noapte pe zidurile cetății, până la ansamblurile de la sfârșit, trecând prin dialogurile extraordinare, de mare dramatism, dintre Oedip și Sfinx, care-l aștepta adormită «în lăcașurile fără glas ale visurilor veșnice». Căci ea este fiica destinului și enigma ei repune în desfășurarea acțiunei și a muzicii tema fundamentală a tragediei:

Eu sunt odrasla
Destinului
Ursitei tale rele!
Cunoști destinul, Oedip?
Și pulberea și fiara
Și steaua de pe cer sunt duse
De mâna lui.
Și Zeii... chiar și Zeii sunt înlănțuiți
De el!
. . . . . .
. . . . . .
Și-acum, Oedip, răspunde de cutezi,
In lumea fără margini, mică prin destin

Răspunde tu, numeşte o fiinţă
Numeşte un lucru
Mai tare ca destinul!

Şi Oedip răspunde: E omul!

— Omul? — şi hohote de râs se aud, sfâşiate de vaiet: omul mai tare ca destinul? Dar Sfinxul cade pentru ca destinul lui Oedip să se împlinească, ci murind îi strigă:

Viitorul îţi va spune dacă Sfinxul
Pe când moare îşi plânge înfrângerea
Sau rîde pentru biruinţa sa (trad. Ciomac).

In toată această parte, în care elementul vocal iese pe primul plan, pe când orchestra îl încadrează, formând un fond de conflicte tonale aspre şi patetice, muzica dă adevărata amploare sensurilor, aducând elementelor schematice ale poemei o adâncime sguduitoare. Şi iat-o subliniind apoi, în vaste ansambluri, după dramatismul încordat al dialogului, triumful lui Oedip asupra sfinxului, care e şi triumful destinului asupra lui Oedip.

Căci triumful acesta îi aduce tronul şi pe Iocasta, regina-văduvă a lui Laios.

...Şi zeii trimit ciuma în Cetate.

Intr'o vastă încadrare scenică, actul al III-lea e cel care ridică spre momentele culminante acţiunea dramatică şi în care plângerile urmând plângerilor, acuzările acuzărilor, mânia mânii, tensiunea creşte până la actul de supremă desperare, în care groaznicul fapt al paricidului şi al incestului descoperindu-se minţii rătăcite a lui Oedip, acesta îşi scoate ochii, pe când Iocasta se omoară. El începe în accente de amplă şi adâncă tristeţe care stăpâneşte mulţimea prosternată pe treptele templului. Când cortegii mortuare, urmând cortegii mortuare, trec despicându-şi drum printre oameni, în urma fiecăruia un lung ţipăt de jale se ridică din mulţime, cerşind îndurarea zeilor. De aci mişcarea creşte, muzica devine tot mai aspră, cu replici scurte, vehemente pentru ca după momentele culminante de oroare şi disperare să se închee pe o notă mai calmă, luminată de duioşia devotamentului Antigonei, urmându-şi tatăl orb şi izgonit din cetate.

In ultimul act muzica se înseninează. E o minunată simfonie pătrunsă de emoţie religioasă, în care se aude cântând viaţa de armonie a pădurii sacre de la Colona. In marginea ei şi acum la capătul vieţii, Oedip,

sprijinit de Antigona se odihneşte la fântâna, unde vin pelerinii conduşi de Teseu. Un oracol a hotărît victorioasă cetatea care va avea mormântul lui Oedip şi Thebanii, cu regele Creon, vin să-l caute aci spre a-l chema în patrie. Dar nici rugăminţile, nici ameninţările nu-l înduplecă. El aude acum chemările albelor zeiţe. Şi lăsând Athenei mormântul său şi grija Antigonei, el urcă luminat de graţie divină, spre peştera sacră, unde găseşte liniştea ne mai turburată a sufletului. E aci o uimitoare ascensiune muzicală în care temele se spiritualizează, sentimentul de eliberare interioară împlinindu-se într'un act de înaltă credinţă, în care viaţa omului se împărtăşeşte din puterea minunii şi luminii dumnezeeşti. E neîntrecută desfăşurarea aceasta armonioasă — dominată de mari linii melodice — de o înaltă seninătate şi de adevărată transfigurare religioasă, în care se închee destinul cel mai frământat şi mai patetic.

Astfel se înfăţişează tragedia lirică ce dă viaţă, pe marile cercuri ale lumii, luptei Omului cu Destinul, înfrânt de acesta, dar ridicându-se deasupra lui în iluminarea divină a libertăţii lăuntrice.

Hrănit din această nobilă substanţă şi lărgit astfel în orizontul său uman, lirismul de mare intensitate al maestrului Enescu atinge aci regiunile superioare ale realizării clasice, spre care năzueşte deopotrivă şi înalta artă a compoziţiei sale. Partiţiunea muzicală e lucrată cu ultima îngrijire, cu nesfârşitele resurse ale unui mare virtuos şi ale unui mare savant. Nici un amănunt nu e lăsat improvizării, ci locul fiecăruia e fixat cu o siguranţă şi cu un simţ al unităţii totale, care dă o ţinută de stăpânire şi de nesfârşită noblеţă şi ieşirilor celor mai vehemente ale limbajului muzical, accentelor celor mai crude, fără a le scădea, o singură clipă intensitatea şi puterea patetică. Toate concurg spre a face din *Oedip* un cap de operă clasic: şi valoarea generală a ideilor muzicale, şi structura echilibrată a compoziţiei şi dispreţul aristocrat pentru uşurinţele genului.

Realizat în afara ori cărei influenţe de concepţie sau de tehnică, din izvoarele unei simţiri puternice şi originale, înălţate, prin puterea de abstracţiune a gândului, pe planul valorilor general omeneşti, cărora vechea lume clasică le dă graiul potrivit, *Oedip* însemnează şi titlul de noblеţe al unei culturi naţionale şi o dată epocală a muzicii europene. El atinge, într'adevăr, gradul suprem de abstracţie şi universalitate spre care poate năzui cântecul unui popor, ce se recunoaşte în el prin elementele sale cele mai străvechi şi evocatoare, acelea poate, din care a

trăit vechea muzică elenă şi pe care au crescut formele europene divergente de mai târziu.

Prin tot ceeace aduce, maestrul George Enescu dă, între contemporanii săi, viaţă unei lumi sonore noi şi socotim interesant să citäm aci, scrisoarea, pe care bătrânul profesor al lui Enescu, André Gedalge, a trimis-o, încă din 1923, criticului muzical de la Action Française. Putem surprinde aci, în judecata unui strein, situarea maestrului Enescu între contemporanii săi cei mai de seamă:

«Ravel şi Milhoud au fost elevii mei, ca şi Schmitt, Enescu, Rabaud, d'Ollone, Koechlin Levadé, André Bloch şi mulţi alţii ale căror tendinţe au fost din cele mai deosebite. Din cei şase, faimoşii, cari cred că revoluţionează muzica, doi sunt elevii mei, Milhaud şi Honegger. La toţi am căutat, întotdeauna, să le respect tendinţele, arătându-le însă neîncetat că cu cât vrei să te eliberezi de reguli, cu atât trebue mai mult să le cunoşti, să le stăpâneşti substanţa şi să le gândeşti. Iată de ce toţi acei cari şi-au învăţat cu mine meşteşugul lor, au fost în stare să creeze opere cărora să le dea, în lipsa ideilor originale şi într'adevăr personale, o întorsătură de expresie mai mult sau mai puţin singulară. Singurul, dintre toţi, care, după părerea mea, are o personalitate adevărată şi care nu-mi dă impresia că deformează idei curente pentru a le face să pară mai nouă, este Enescu. In fond, şi iată tot gândul meu, el e singurul care are, într'adevăr idei şi suflu» [1]).

ION I. IONICĂ

1) A. G. Scrisoarea din 16.X.1923; cf. Action Française din 20.III. 1936.

I N S E M N Ă R I

CUVÂNTUL RÂNDUELII

CONTRA INSUŞIRILOR NOASTRE... — *Nu rareori, când se combate naţionalismul tineretului de azi, se chiamă în ajutor şi acest ultim şi definitiv argument: noul naţionalism contrazice însuşi felul de a fi al Românului, venind împotriva «celor mai adânci însuşiri ale acestui neam».*

Când vine dela cei ce, dincolo de tâlcul lui interesat, nu mai au nimic comun cu neamul nostru, «argumentul» nu ne miră. Sunt prea cunoscute metodele lor lase, de atac furiş, de rea credinţă pentru a ne mai surprinde ceva.

Dureros este când capete şi căpetenii ale noastre, poate de bună credinţă, îşi însuşesc fără cea mai mică bănuială, «argumentul» acesta «naţionalist». Uimitoare este graba cu care vin condamnările pe temeiul lui. Descurajatoare este lipsa de cumpănire şi, mai înainte de toate lipsa de iubire, cu care părinţi spirituali ai noştri se întrec să arunce cu tină în frunţile neaplecate ale tineretului care luptă.

Dar, dacă lucrurile stau aşa, vor fi având, în lupta noastră, un tâlc; vor fi având, pentru marea isbândă, un rost: tâlcul despărţirilor rodnice, rostul biruinţelor fără prihană. Să le primim aşa cum sunt şi, fără supărare, să le pricepem noima.

Să le primim — şi să ducem mai departe, hotărît şi deschis, peste ele şi împotriva lor, lupta de desrobire lăuntrică a neamului românesc. Să înţelegem interesele şi căile deosebite ale celor protivnici, dar să-i întrebăm pe bătrânii noştri dascăli: Care fire a Românului se simte înăbuşită de formele noului naţionalism? Şi care «însuşiri adânci ale acestui neam» sunt nimicite de noua educaţie naţională?

Nu cumva firea noastră de oameni comozi, nepăsători, lipsiţi de simţul vieţii obşteşti, muncind pe chefuri şi pe apucate? Nu cumva suntem în primejdie de a înlocui veşnica şi uşoara noastră zeflemea, necontenita şi goala vorbărie, critica cu orice preţ, văicăreala braţelor încrucişate, cu ţinuta demnă şi serioasă a muncii stăruitoare, a cugetării temeinice, a faptei tăcute? Nu cumva disciplina pe care o deprinde noul tineret, în cugetare şi acţiune, în vorbă şi muncă, nimiceşte moştenirea de indolenţă şi tembelism a Românului de veacuri? Sau curajul, demnitatea neîntinată, avântul eroic, spiritul de jertfă, ca: cumva smulg din rădăcini vechile deprinderi de încovoiere şi lăsitate, de frică şi trădare?

Ne robim semnelor? Nu ştim la care semne se face aluzie. Răspundem totuşi: da — atunci când aceste semne întrupează gândul jertfei totale pentru o biruinţă dreaptă. Pretutindeni şi întotdeauna au existat şi vor exista semne văzute pentru înţelesuri şi taine nevăzute.

Oare steagul ţării, nu e un «semn» căruia ne «robim» cu toţii întru apărarea pământului şi neamului nostru? Şi crucea nu e «semnul» sfânt al jertfei pentru altul, căruia ne închinăm întru nădejdea mântuirii şi întregirii în duh şi adevăr?

Şi apoi, dacă formele de educaţie legionară sunt «simple imitaţii, goale de înţeles, periculoase ca urmări», dece se grăbeşte, la rândul lui, să le imite Statul însuşi, în organizaţii pentru tineret, cu «uniforme» şi «parăzi»?

Iar dacă e vorba de «exhibiţionism în port, în uniforme», apoi pe-acela căutaţi-l, vă rog, în altă parte decât la legionari, cari n'au bani şi hasnă de aşa ceva! Şi tot acolo veţi găsi şi

«formele goale de înțeles», «primejdioase ca 'urmări»!...

Aici, în rândurile tineretului legionăr nu le veți găsi, oricât le-ați căuta. Pentrucă legionarii nu sunt prinși cu arcanul, nu sunt momiți cu undița avantagiilor personale. Ei alcătuesc și sporesc aceste rânduri, dintr'o chemare tainică, ce le răsună 'n suflet, din alte adâncimi de cuget, din alte depărtări de veac. Ei vin de bună voe, atrași de un miracol. Se dăruesc, în cea mai desăvârșită libertate, ascultării depline, suferinții, jertfei totale. Nimic nu li se pare prea mult, pentru mântuirea neamului lor.

Totul se poate imita, când e vorba de semne și forme. Fondul însă, sufletul însuși — nu. Și acesta poartă pe legionari în temniți și prigoane. El îi face să sporească lăuntric prin suferințe și jertfe, ce nu pot fi imitate. El singur îi duce la biruință, care, fără acestea, nu ar putea veni.

Și iată cum, formele — când sunt pline de viață — și semnele — când sunt trăite în noima lor mântuitoare — departe de a robi sufletul cuiva, îl eliberează și îl sporește, întărindu-i însușirile bune, nimicindu-i pe cele rele. Și care din ele credeți că-s cele mai adânci? Cele ce stau ascunse și nu ies la iveală în fapte de ispravă — sau mai degrabă acelea ce se vădesc mai lesne și mai des, la fiecare pas, în tot ce întreprindem, în tot ce-am săvârșit?!

Vedeți, Domnule Profesor Iorga, — și vă rog să ne iertați această întâmpinare — cetim în cărți că și Dvs. ați fost cândva pe drumul acesta (pe care, ar fi cam mult să ziceți că l-ați «creiat» Dvs, numai Dvs.). Bibliografii vastei opere ce-ați adunat, vă pot aduce să revedeți pagini cari au însuflețit cândva piepturi de luptători. Să nu vă gândiți la acel 1906, care a fost mai puțin decât ați făcut să se creadă — alcătuind de îndată un volum de «documente» — ci la 1917, când cuvântați «pentru întregirea neamului» și luptați pentru crearea «sufletului românesc» biruitor.

Ei bine, tineretul care luptă astăzi pentru acelaș suflet românesc, în locul «sfaturilor» ce i-le dați acum, acele pagini de mare suflu, — pe care Dvs. le-ați uitat, — vă cere să le recitiți, — dacă nu le-ați renegat cumva...

D. C. Amzăr

ȘTIINȚĂ ȘI FILOSOFIE

CLASICISMUL LUI DAN BOTTA. — Acest poet cu atât de alese însușiri muzicale, îndrăgostit al ideilor și formelor pure, nu rămâne numai la cântec, ci scrisul său trece și într'o altă lume, aceea a cugetării. Preocupările sale sunt mai ales din domeniul artelor. Nu numai arta ca meșteșug, ci mai ales ca atitudine de viață.

Dela început, Dan Botta se așează sub semnul Athenei, zeița ideilor pure, a măsurii, a spiritului clasic.

Creația artistică este un complex de viață. În primul rând creație înseamnă atitudine. Muzicianul, pictorul, poetul sunt oameni integrați legilor universului, armoniilor lumii. Ei exprimă pe calea artei, toată această gamă a integrării și participării omului în ordinea cea mare a lumii. Arta nu e decât o răsfrângere a acestei integrări și participări.

Dan Botta iubește formele pure și precise, iubește ideile cristalizate, principiile, iubește armonia și echilibrul, toate trăsăturile esențiale și caracteristice ale spiritului mediteranei. Atât ceeace privește trăirea noastră în spirit cât și realizările artistice produse de contactul nostru cu lumea, impun ca legi firești ale omeniei, atitudinea și meșteșugul clasicismului. Plenitudinea sufletească, echilibrul perfect între elemente, limitele, sunt aspecte ale clasicismului. Geometricul, armonicul, lumina îi sunt deasemenea aspecte caracteristice. Inteligența la act de creație, este o dominantă a spiritului clasic.

După o închinare Athenei, zeița care veghiază limitele și armonia, Dan Botta analizează, condus de această lumină și pătruns de spiritul ei, o seamă de teme atât în ceeace privește «frumosul românesc» cât și frumosul în deosebitele-i înfățișări ale poesiei, picturei, muzicei, dramei, etc. Setea acestui poet, pentru «conceptele mediteranei» și pentru toate atributele mării sudice care a dat civilizația europeană, îl poartă nu numai către o redare justă și cumpănită, ci de-alungul paginilor acestei cărți, poetul Dan Botta se desprinde pe nesimțite și se înalță către sferele cântecului. Imaginile se succed, se suprapun, metaforele rodesc, ideile se leagă și se topesc în masa cântecului, ca sămburi tari de lumină.

Peste tot străbate un duh de neliniște și freamăt cules în legile riguroase ale cuvântului care fixează și împărtășește. Peste tot cuprinsul cărții stărue o atmosferă de farmec și imponderabil, care ni-l arată pe Dan Botta așa cum e: un poet stăpân pe arta magică a cuvântului și a cântecului, un poet al ritmului interior.

Filosofia artei, cugetarea lui Dan Botta sunt îmbibate de elemente proprii artistului.

Ernest Bernea.

CRITICĂ ȘI LITERATURĂ

PAGINI DE ISTORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ. — D-l I. E. Torouțiu cărula îi datorăm marea serie de *Studii și documente*, menită să contribue prin materialul imens ce aduce în lumină, la reînnoirea judecății și istoriei noastre literare (și va trebui să ne oprim, într'o zi, cu tot răgazul asupra celor șapte voluminoase tomuri), ne oferă, de curând, ca strânsă printre picăturile de libertate ale muncii sale zilnice, o culegere de studii și recenzii literare de cea mai frumoasă ținută critică. Sunt aci reunite în volum mai multe articole publicate, din 1932 încoace, în revistele *Făt-Frumos*, *Mihai Eminescu* din Cernăuți, și *Litere* din București, cărora se adaogă și câteva noi capitole inedite.

Cu excepția primelor două studii și a scrisorii-prefață, în care se vorbește justificat de o criză a cărții *românești* (de conținut și duh), volumul e în întregime consacrat esseurilor, articolelor și lucrărilor critice, apărute în ultimii ani, asupra lui Eminescu. D-l Torouțiu e un recenzent temeinic informat și familiarizat — ca un demn bucovinean — cu toate amănuntele biografiei și bibliografiei eminesciene. Dar dela început până la sfârșit, lucrarea d-sale, în care rectificările și completările erudite abundă, e o operă de supraveghere și pe alocurea de dreaptă chirurgie, foarte bine venită în cultura noastră. Într'o epocă în care se afirmă pur și simplu, d-sa afirmă totul cu dovada care sprijină afirmațiile.

D-nii T. Arghezi, I. Săngiorgiu, G. Călinescu și Al. Ciorănescu îi rămân în deosebi îndatorați pentru ele. Cel din urmă b. o. «descoperise», cu o juvenilă întrecere, în *Revista Fundațiilor regale* — care se păstrează cu complezență unor asemenea descoperiri — ceeace numea emfatic «a doua operă a lui Eminescu». D-l T. indică paginile edițiilor curente la cari se pot identifica descoperitele opere. De o mai lungă stăruință (aproape jumătatea cărții) se bucură d-l Călinescu. Punctul de vedere al d-lui T. este foarte apropiat, pentru primul vol. biografic, de cel exprimat în revista noastră (cf. I, 3). D-sa duce însă, mai departe, în cercetarea întregii opere critice, un examen de amănunt și de migală, care identifică de multe ori izvoarele informațiilor nemărturisite și, aproape pretutindeni, corectează texte și date. Aceasta îi permite nu numai contestarea teoretică a interpretărilor de fantasie, ci și, nu arareori, dărâmarea bazei materiale, pe care ele se sprijină (cf. astfel pg. 235—240). Întregul volum — în amănuntele cărula nu putem intra mai mult — e de citit.

Dincolo de conținutul material al acestor critici, vrem să menționăm aci, continua preocupare a autorului, de metodă; de metodă, mai cu seamă în ținuta ei morală. D-l T. se face denunțătorul moravurilor cari se înstăpânesc tot mai mult în critica și în publicistica noastră pseudo-științifică, dela infatuarea lipsită de meritul elementarei informații, până la lipsa de corectitudinea în utilizarea izvoarelor, cu ignorarea voită a muncii altora și aproape universala lipsă de conștiinciositate.

Paginile sale de curaj sunt și pagini de pietate pentru marii noștri morți pe care îi apără de povara greșelilor curente păstrate de ignoranța unora, de reaua credință și de închipui-

rea bolnavă a altora (cf. în această privinţă şi revizuirea procesului literar Eminescu-Panu, pg. 108).

Străduinţa d-lui I. E. Torouţiu serveşte astfel ideea de adevăr istoric, de cinste a spiritului, continuu treaz şi suspicios în cele mai mărunte afirmaţii, şi prin acestea, de răspundere şi de autoritate a scrisului.

Ion I. Ionică.

ŢARĂ — poemul înălţării româneşti de mâine, cu care autorul lui «Horia» deschide noua colecţie a *Rânduelii*, este o mare rapsodie a frământării sufleteşti de astăzi.

Este viziunea poetică a tinerilor: «crainici fuţi ai unei noui vieţi». Nu este nevoe să le spună pe nume; se simte din fiecare cuvânt cine sunt :

«flăcăli de bronz»

ce merg :

«ca din fund de pământ ca din piatră,
spre o nouă, veşnică vatră...
le simţi dârjenia, din ochi din falcă
din felul cum calcă..,
din patima lor aspră şi idolatră,
din pumnii de piatră...».

Se ştie care sunt «flăcăii îngeri» gata să înfrunte orice, toţi într'un gând, pentru o nouă viaţă, pentru o nouă ţară. Cerul îi va răsplăti pentru «nemărginita lor învolburare».

Dintre «mulţimile oarbe» se alege «unul». Două pagini într'adevăr măreţe îl înfăţişează:

gândul lui : rege...
vorba lui : lege...
vrerea-i : platoşe de neînfrânt..
pasul lui : cutremur de pământ..»

Pentru el

«pacea-i mai pace, războiul mai crunt..
«pentru el sunt toate-aşa cum sunt».

Veacul să-l boteze cum vrea; pentru el toţi sunt gata să moară. Bătrânii înşişi, pornind la luptă, stau drepţi «la vorba lui împărătească».

E poemul iubirii şi al muncii neînfrânte pentru ţara «mândră ca un soare» a lui Ionel Moţa.

Indrăsneţi,
«cu vreri ca pentru mii de vieţi;
cruzi pin' la uitare de sine,
pentru-un îndărătnic pas spre mai bine»,
fii unei ţări întregi muncesc, uitând de ei;
«îşi uită de pâine, de apă,
de truda ce inima şi palma li-o crapă»
pentru «vrerea flămândă, nebună» ce-i îndeamnă mereu.

E scris cu avânt, cu tărie, cu sete de viaţă nouă, de suflet nou...

In ritmul versurilor, cu bătăile inimii accelerate, parecă urci munţi înalţi, sus, mereu, spre slavă, spre mântuirea unui neam.

E. I. Georgescu

TEATRU

O LEGE. — O lege oglindeşte spiritul obiectului legiferat. O nouă *lege pentru organizarea Teatrelor Naţionale, Operelor Române şi a Spectacolelor* a fost votată de Parlament în graba obişnuită lumii noastre politice. Ultimele legi — cele din 21 Martie 1926, 10 Iulie 1920, modificările din 25 Martie 1931, 22 Iulie 1931 şi 6 Aprilie 1932 — s'au dovedit a fi neputincioase în acest domeniu. D-l Victor Iamandi a alcătuit o nouă lege tot atât de neputincioasă ca celelalte; ea nu oglindeşte spiritul teatrului românesc şi nu corespunde nevoilor strigătoare la cer ale naţiunii.

Activitatea teatrală în Romăain nu are scop spiritual şi nu se integrează în sufletul naţiei ca şcoala şi biserica. «Teatrul, alături de şcoală şi de biserică, poate înălţa o naţie decăzută, la conştiinţa drepturilor şi misiunii ei istorice. El poate pregăti şi înălţa la luptă desrobitoare o naţie». (Corneliu Z. Codreanu: Pentru Legionari, pag. 68). Din noua lege nu se desprinde nici scopul acestei instituţii şi nici nu organizează o *gospodărie* fără scop creată.

Dar să vedem cum stau lucrurile. Sunt în ţară următoarele scene sprijinite de Stat: Teatrul Naţional din Bucureşti, Opera Română din Bucureşti, Teatrul Naţional din Iaşi, Teatrul Naţional din Cluj şi Opera Română din Cluj.

Deci, pentru 18.000.000 locuitori activează oficial trei Teatre Naţionale şi două Opere. In capitala ţării fără însemnătate şi îndatorire culturală şi artistică activează compania soţilor Bulandra, compania Ligii Culturale, o companie fără nume la Teatrul Comedia; mai sunt teatre care se ocupă cu trivialităţi îngăduite, cu farse şi reviste, toate la periferia bunului simţ. Propaganda culturală care ar fi posibilă cu ajutorul teatrului la sate şi oraşe, e lăsată în voia întâmplării. Din când în când vreun impresar lacom de câştig alege un actor, un «succes» bucureştean şi se repede în oraşele mai de seamă răspândind putregaiul din centrul ţării. Teatrele Naţionale fac turnee când pot şi acelea cu sălile goale. Dece vor şi Teatrele Naţionale câştig ? Pentrucă nu au nicio intenţie culturală şi artistică. Deci, teatru pentru sate nu avem, pentru oraşele de provincie sunt cel mult douăzeci de spectacole de oraş de calitate inferioară şi mai ales imorale. In provinciile noi mişună zeci de trupe minoritare recunoscute de oficialitate. Cunoscând cât de folositoare este propaganda prin teatru la noi în ţară şi prin locurile locuite de români din afara ţării, nu am făcut şi nu facem nimic. Nu avem nici măcar la Oradia, Arad, Timişoara, Sibiu, Braşov, Craiova, Constanţa, Brăila, Cernăuţi şi Chişinău teatre care să păstreze focarele de entuziasm ale naţiunii şi să înalţe gândul şi sufletul românului.

Ce îndreptări aduce noua lege la această stare ? Niciuna. Şi ce frumos e redactată !

Art. 1. — Teatrele Naţionale şi Operele Române au de scop cultivarea limbii şi muzicii româneşti, precum şi educarea publicului prin manifestaţii de artă superioară». (Partea I. Titlul I, Dispoziţiuni generale).

Gânditu-s'a legiuitorul în toată înşirarea de articole *cum* se ajunge la cultivarea limbii şi muzicii româneşti, şi *cum* se face educarea publicului, şi *cum* se ajunge la manifestaţii de artă superioară ? Gânditu-s'a legiuitorul la ce fac astăzi Teatrele Naţionale, la spectacolele lor lipsite de vlagă, moralitate, la ridicarea nivelului artistic a scenelor noastre ? Educaţie se numeşte imitarea pe sfânta scenă românească a teatrelor de bulevard din apus, perindarea faptelor în tot ce au ele mai exterior, material şi desgustător? Aceste altare sunt terfelite în sentimentalism josnic şi în nepricepere. Repertoriile nu au selecţiunea clasicilor şi a pieselor româneşti; nicio directivă ideală nu animă activitatea acestor teatre; întâiul regisor venit din străinătate cu o marfă de succes poate da peste cap ideia unui teatru naţional transformând scena în salon de mode; actorii sunt obosiţi şi chinuiţi de rătăcirea conducătorilor; elementele tinere nu sunt întrebuinţate şi nici pregătite; educarea publicului e îndreptată spre vulgar şi material; literatura originală e cât mai puţin interpretată, orice prostie dramatizată din străinătate e mai bună decât o piesă românească.

La această stare se mai adaugă câteva interese care au alergat la Cameră şi Senat cu amendamente, şi... legea s'a votat.

Articolul 143, b, c, partea IV, cap. I spune: «Aplicarea dispoziţiunilor prezentei legi intră în căderea Direcţiunii Generale a Teatrelor şi Operelor ale cărei atribuţiuni sunt: De a îndruma şi coordona activitatea tuturor teatrelor regionale şi comunale (sic), hotărînd normele după care acestea vor avea să funcţioneze din punct de vedere artistic şi administrativ».

Nicăeri nu se spune care sunt aceste teatre. Ele nici nu există.

Şi mai departe: «De a supraveghia reprezentaţiile trupelor particulare oricare ar fi genul lor de spectacol, luând măsuri pentru bunul mers, din punct de vedere naţional, moral şi al propăşirii artistice din întreaga ţară».

E locul să întrebăm, ce se înţelege prin *naţional* şi *moral*, dacă faptele dovedesc contrariul? Examinând activitatea Teatrului Naţional din Bucureşti, activitate model pentru celelalte teatre, ne convingem că punctul de vedere naţional nu este împlinit jucându-se aproape 70% repertoriu străin, în restul de 30% repertoriul românesc slab jucat, nesemnificativ, fără ascendenţă asupra publicului; punctul de vedere moral nu există, deoarece chiar *Troilus şi Cressida* de Shakespeare a fost reprezentat cât se putea mai moral; şi propăşirea artistică din întreaga ţară e un vis frumos, după cum se observă din cele relatate mai sus.

O îndreptare în activitatea teatrală nu e posibilă decât prin idealizarea tuturor elementelor care o compun, printr'un flux vital al societăţii

mistice şi curate pe care o pregătim, prin jertfe şi munci dezinteresate, prin slujba religioasă a artei dramatice îndeplinite de o seamă de actori crescuţi şi desăvârşiţi la şcoala eroică a sufletului nou.

Haig Acterian

MIŞCAREA REGIONALĂ

ANALELE BRĂILEI. — La şapte ani de existenţă, publicaţia brăileană merge tot mai sigur spre deplina limpezire a scopurilor sale. D-l Ing. Marinescu are în această sforţare meritul unei durate pline de făgăduinţe şi a unui număr de idei juste. D-sa s'a străduit să strângă energiile brăilene în jurul publicaţiunii pe care o voieşte *a lor*. O revistă «de cultură locală brăileană», iată ceeace caută şi ceeace sunt în mare măsură *Analele Brăilei*. Programul acesta conştient e înfăţişat în două articole ale directorului, în ultimele numere pe care le avem înainte (nr. 1, 1934 şi nr. 1, 1935). Suntem mulţumiţi să însemnăm aci, pentru cititorii *Rânduelii*, substanţa unor curajoase mărturisiri de regionalism cultural: «Noi înţelem să fim Brăileni nu numai fiindcă locuim la Brăila, ci fiindcă descoperim şi adâncim sppecificul brăilean. Acesta este singurul mijloc prin care un oraş îşi descopere propria fire, îşi creează simţul tradiţiilor sale şi îşi aduce contribuţia valabilă în cultura naţională» (1934, I). Concepţia culturii locale îşi găseşte o mai largă desvoltare într'un prim articol al anului următor (Nr. 1 apărut abia în Sept. 1935). Gândul călăuzitor al directorului revistei e — se pare — de a căuta, cu tovarăşii săi de lucru mărturia simţirii şi a muncii lor brăilene, hotărînd, tot odată, între chipurile vieţii locale, împlinirea acelei potriviri superioare, în care o societate câştigă ştiinţa de sine şi ajunge să-şi închege o cultură a sa.

Urmând aci o idee a prof. Rădulescu-Motru, într'o asemenea convergenţă a factorilor locali — sufleteşti şi materiali — ar vrea să vadă d-l ing. M. sensul unei vieţi culturale specifice.

In fapt o convergenţă e dată dela început în însăşi firea vieţii sociale de oriunde. Ci ridicarea ei pe planul conştiinţei prilejueşte o întoarcere asupra sa, menită să întărească, să crească şi să unifice mai desăvârşit puterile de unde se înalţă.

Aşezând dar în acest din urmă proces viaţa culturii, d-l ing. M. îşi găseşte firesc îndreptată luarea aminte spre partea de sistematizare a energiilor, de ridicare a dispoziţiilor cari fac munca productivă, de transformare şi adaptare a mediului de către om. «Vom avea de urmărit — spune d-sa, citând rânduri scrise acum şase ani, în fruntea primului număr al revistei şi aducând înainte titlurile de vechime ale regionalismului brăilean — în ce măsură peisagiul primitiv al locurilor brăilene a fost transformat a fost umanizat prin folosirea social-culturală ce-au ştiut să dea brăilenii, în decursul istoriei, mediului lor natural local» (pg. 7).

Dacă d-l Ing. Marinescu e prins de această faţă a lucrurilor e pentrucă ea se leagă de o problemă de mare interes actual : viaţa *românească* a Brăilei. De altfel soartea particulară a Cetăţii dunărene : schelă românească, cetate turcească, port cosmopolit, face ca viaţa Brăilei să ne apară ca un fel de recucerire continuă a oraşului de către populaţie românească şi de sforţare de înstăpânire a acesteia asupra elementelor lui materiale, economice şi tehnice, de o origine eterogenă. Curentului de inovaţii şi de considerabile bogăţii, care de 100 de ani a crescut în portul dunărean, nu i se pot opune din partea unei populaţii, care vrea să-şi *aşeze viaţa ei acolo*, decât o organizare de noi întreprinderi de muncă adaptate şi o stimulare, apoi o sistematizare de energii creatoare.

Dacă în această privinţă constatările nu sunt de loc încurajatoare, totuşi într'o asemenea direcţie trebue să meargă grija şi sforţările celе dintâiu ale intelectualilor localnici.

Nu toate însă. Căci realitatea culturii nu se isprăveşte aci pentru că nici nu începe aci. In ea se găseşte, dintr'un proces originar, rezonanţa sfintei comuniuni a omului cu duhul pământului şi cu înaintaşii. Tot atât de mult cât activitatea oamenilor de astăzi, se reflectă şi se explicitează în ea istoria cetăţii şi privelişteа,

hotărîtoare de orizont sufletesc, a câmpiei dunărene. Şi astfel, dacă Brăila (ca şi Galaţii, în alt fel) datorează comunităţii româneşti formarea unui *tip de om* : negustorul îndrăzneţ de perspectivă continentală, navigator dunărean, tot ea va avea să aducă, în simţirea românească, nota de magie a apei, în taina adâncurilor, în jocul luminii şi în desişul bălţilor. E o largă provincie care se determină acolo şi pentru care Brăila şi în altfel decât Galaţii, va avea să vorbească.

In numerele pe cari le-am putut parcurge, diversitatea subiectelor tinde să întregească, pe această linie, preocuparea majoră a d-lui M. Găsim astfel într'unul din ele un fragment al frumoasei conferinţe de mai veche dată, a d-lui Iorga asupra Dunării româneşti. Apoi studii de istorie regională: *Catagrafia locuitorilor şi a venitului din jud. Brăila la 1828; Dărămarea cetăţii Brăilei, 1829* (Documente), ambele datorite d-lui M. Popescu. O menţiune deosebită să facem pentru studiul prof. Gh. Mihăilescu. Ultimul din ele, *Importanţa comercială a Brăilei în epoca 1358—1540*, e plin de date de mult interes privitoare la vremea de înflorire a Brăilei dinainte de invazia şi cucerirea turcească. Schelă însemnată a Ţării româneşti la Dunăre, au trecut încă la acea epocă îndepărtată, când se face pomenire de ea în privilegiul de comerţ acordat de Vlaicu Vodă Braşovenilor la 1368, Brăila pare a-şi fi legat creşterea sa comercială de relaţiunile continui cu Braşovul, dela care şi înspre care mărfurile luau «vechiul drum al Branului» (Câmpulung-Târgovişte-Târgşor-Valea Ialomiţii-Oraşul de Floci-Brăila), «comerţul Braşovului cu Brăila imprima un alt ritm negoţului brăilean, dându-i, în acelaş timp un caracter internaţional, prin stabilirea de relaţii oficiale cu Ţara Ungurească, pe unde treceau marile drumuri comerciale dintre Apusul şi Răsăritul Europei. Intr'un asemenea cadru se aşeza... negoţul cu Bizanţul, cu Caffa şi cu Liowul îndepărtat...» (pg. 23—24).

Dar pe drumul Branului, şi încă din anii cei mai vechi, au venit spre Brăila nu numai mărfuri ci şi oameni din munţi. Curentul acesta de populaţie munteană din ţările de dincolo de Carpaţi, întrerupt timpuri îndelungate de împrejurări politice, dar mereu reluat, a fost cel care, dela 1829 încoace, şi mai intens, a întărit elementul românesc al portului dunărean, aducând în lupta comercială a oraşului, invadat de streini, o putere de rezistenţă superioară. «Singurii cari în Brăila noastră au ţinut piept situaţiei, cu tenacitatea lor caracteristică şi cu modestia lor deosebită, reuşind să dea colorit românesc negoţului brăilean au fost Românii ardeleni» (pg. 30). Ce erau însă aceşti ardeleni ? Erau mocani din Ţara Bârsei şi din părţile Sibiilor.

Alături de astfel de studii istorice, inginerul Demetriad ne dă studii documentate asupra activităţii de azi a portului Brăila.

PROVINCIE ŞI CAPITALĂ. — In acelaş număr (1935) al revistei, d. M. Sebastian, brăilean de origine, prezintă pe două pagini *Brăila* ca *meridian al unei noui Românii*. In micul popor al regionaliştilor, d-l M. S. ar voi, cu moştenirea sa temperamentală să ocupe locul cel mai înaintat. Nimeni nu cred că i-l va disputa. Şi iată de ce : Unii am susţinut regiunea din dorinţa de a opune furiei centraliste bogăţiile vii ale Ţării, alţii au apărat-o din dragostea concretă pentru ea. Nici unii n'am avut ambiţia să decapităm Ţara. D. M. S. se pare a avea această îndrăzneală. «Capitala — pentru dânsul — e un district politic strein şi de spiritul şi de structura statului român. E o prejudecată paşoptistă...». Şi mai jos, vorbind de lipsa de prestigiu a Bucureştilor : «...se caută remedii». Inutil. Viciul prim şi profund al Bucureştilor e de ordin spiritual : oraşul acesta a fost desemnat să împlinească o funcţiune pe care viaţa socială românească nu o cunoaşte şi nu o asimilează. Asta e tot. In Bucureşti sau la Braşov, în Basarabia sau în Bucovina sau ori unde aiurea, Capitala României este un oraş din capul locului sacrificat. E o categorie urbană neexpresivă şi necreatoare, pentru simplul şi hotărîtorul motiv că nu face parte din istoria Ţării». Dimpotrivă «singura categorie

autentică, pe care ţara poate compta e provincia» (pg. 31).

Ne scuzăm pentru lungimea citatului. Am vrut să redăm un model de gândire «personală», onoarea spre care năzuiesc tinerii generaţiei de scriitori. D-l S. e tot atât de riguros logician pe cât este de informat istoric. De asta nu ne îndoim. Ne îndoim însă că s'ar mai putea vorbi de *provincie* din momentul în care *Capitala* s'ar găsi înlăturată. Căci una se defineşte prin opoziţie cu cealaltă: provincia prin ceeace nu este capitală, capitala prin ceeace nu este provincie. Şi iarăş, capitala şi provincia se cheamă logic şi se întregesc una pe alta. Nu există una fără cealaltă. A voi atunci desfiinţarea capitalei însemnează a voi în acelaş timp şi desfiinţarea provinciei ca provincie, ca sumă de realităţi regionale dependente în unitatea Ţării. O singuruă poziţie rămâne atunci consecventă: A propune o Românie fără Capitală, e tot una cu a dori desfacere Ţării într'o seamă de autonomii locale, cercuri geografice şi sociale neatârnate, (cari vor avea însă şi ele — horribile dictu! — centrele lor).

La aceasta însă istoria pare a se opune. Ea a mers în celălalt sens. Ea ne-a ridicat dela cnezate şi voevodate spre Principate şi Regat. Ea e toată un proces de neîncetată integrare în care am sporit politic şi sufleteşte. Câmpulungul, Curtea de Argeş, Târgovişte, pe de-o parte, Suceava şi Iaşii, pe de alta, locuri sfinte pe unde n'au putut trece paşii d-lui S., sunt semnele materiale, după vremuri, ale vieţii unitare a unor state româneşti. Bucureştii le urmează în noul stat regal. D-l S. e însă prea aproape de el ca să-i distingă funcţiunea istorică.

Căci o asemenea funcţiune există. Capitală, oriunde — în Bucureşti sau în alt oraş — înfăţişează material unitatea Ţării. E locul ce iese firesc, din întretăierea liniilor de viaţă ale societăţii naţionale, centrul care aspiră energiile difuze ale neamuhui, pentru a le exprima, înălţându-le, în făptura lor cea mai generală şi mai omenească. Astfel, însemnătatea sa în formarea spiritului naţional e mare. Ea e mai mult decât chezaşa, factorul activ al unităţii culturii naţionale, nu în baza sa, care revine omogeneităţii noastre etnice, ci în partea sa de spor, de creştere neîncetată. Ea se hrăneşte mereu din bogăţia şi diversitatea provinciilor, *cari trebuesc menţinute vii*, ca şi din istoria sa particulară — dar substanţa acestora o limpezeşte, unifică tendinţele şi lărgeşte accepţiunile.

Politic ea înfăţişează unitatea de putere a neamului. In ea se strâng privegherile unităţii naţionale; e locul de întâlnire al tuturor intereselor generale, crescând în însemnătate şi în putere neţesară cu cât aceste interese veghează deosebiri regionale mai numeroase şi mai adâncite. Căci respiraţia firească a unei ţări cere, alături de libertăţile regionale, şi într'o măsură egală extinderii acestor libertăţi, o autoritate centrală şi strălucirea radiantă a unui mănunchiu de principii cardinale, înlăuntrul hotarelor. Fără acestea din urmă, cele dintâiu devin anarhice şi fărâmiţează puterea de faptă şi de gând a Ţării.

Capitala este dar, locul acelora. Pentru funcţiunile sale ea îşi poate uneori alege sedii deosebite. Capitala culturală nu se suprapune întotdeauna cu capitala politică sau cu cea economică (Geneva-Berna-Zürich). Obicinuit ele se întâlnesc însă în acelaş oraş, pe care îl ridică în strălucire şi în conştiinţa sa istorică. Dar schimbările de forţe din ţară o pot duce în altă parte (Petrograd-Moscova; Constantinopol-Ankara). Ea rămâne să meargă mereu cu viaţa ţării, niciodată să o ducă pe aceasta după ea.

Când astfel sunt poruncile esenţiale ale Capitalei e drept să recunoaştem că, prin greşala oamenilor şi a instituţiunilor, Bucureştii le-au împlinit foarte puţin. Aceasta este raţiunea învinuirilor ce i-am adus întotdeauna. Dar învinuim Bucureşti nu pentru că sunt *capitală* — acesteia am voi să-i deschidem orizonturi mult mai îndrăzneţe — ci pentrucă sunt aşa cum sunt astăzi: azilul gândului strein (şi al oamenilor atinşi de el) şi centrul despotic ce impune pe diversitatea ţărilor româneşti o putere nenaţională pentrucă-i potrivnică istoriei sociale pământene.

Ei sunt prin aceasta şi cea mai bună şcoală de ostentaţie şi superficialitate, ale cărei îndepărtate înrâuriri le surprindem până în paginile decente ale revistelor regionale.

Revenim astfel la ideile d-lui S. şi la dorinţa lui de «a nitui» «trupul României... pe un ax de autenticitate istorică». Ax de autenticitate istorică sau cruce de răstignire, ar fi să ne întrebăm. Dar, împreună cu cronica literară a d-lui Şt. M. Enescu (acelaş nr.), articolul d-lui Sebastian formează partea veselă a revistei, care destinde după paginile mai severe de doctrină, istorie şi în aşteptarea celor de statistică.

Ion I. Ionică

CĂRŢI ŞI REVISTE

Această rubrică nu înregistrează decât cărţile şi revistele trimise la Redacţie pentru schimb sau dări de seamă.

IULIAN VESPER: *Poeme de Nord*, (Bucovina», Bucureşti 1937). Cu acest volum tânărul poet bucovinean face, după părerea noastră, pasul definitiv spre consacrare. O privire mai atentă a nouii sale recolte o socotim necesară.

INSEMNĂRI SOCIOLOGICE Dir. Traian Brăileanu, Cernăuţi, Anul II, nr. 11 (Februarie 1937) cuprinde: Ion Ţurcan: *Ion Moţa şi Vasile Marin, în lumina scrisului şi faptei lor;* Leon Ţopa: *Din Sociologia italiană; Reviste;* Claudiu Usatiuc: *Mişcarea culturală de la Ungureni.* Cărţi, reviste. Din studiul documentat şi bine scris al cd-lui Ion Ţurcan, scoatem caracteristica scrisului lui Moţa şi Marin, care trebue să fie a oricărui condei legionar: «El n'au făcut, prin scrisul lor, decât să explice şi să dea contururi logice fenomenului legionar numai pe măsură ce se desvoltă. N'au anticipat nimic, pentrucă nu voiau ca prin speculaţiuni teoretice să producă confuzii şi să devieze spiritul legionar dela linia lui normală de scurgere».

DIE GEISTIGE U. WIRTSCHAFTLICHE AUTARKIE OSTEUROPAS — conferinţă ţinută de Profesorul *Mihail Manoilescu* la câteva Universităţi din Germania, şi apărută în *Europäische Revue* pe Decembrie 1936. Autorul a căutat să arate publicului german încercările de descătuşare ale României faţă de Apus, atât în latura politică cât şi în cea economică. Aceste încercări le vede Prof. Manoilescu pe de o parte în străduinţa — a d-sale îndeosebi — de a întemeia aici la noi o economie politică din punctul de vedere al structurii vieţii *noastre* economice, iar pe de alta în marile reforme social economice: exproprierea agrară şi conversiunea datoriilor.

In străduinţa noastră de emancipare, Germania a fost pentru noi întotdeauna un *imbold*. Ea nu ne-a spus niciodată, cum ne-a făcut Franţa, «fiţi ca mine!» ci «fiţi voi înşivă!». In felul acesta, cultura germană rămânea în afară de spiritul «apusean» al cărui proces l-a făcut Prof. M. în faţa publicului german.

DAS JUNGE RUMÄNIEN — articolul unui tânăr german, care ne-a vizitat vara trecută într'o călătorie de studii, apărut în *Berliner Tageblatt* dela 9 Februarie 1937, cu juste şi temeinice caracterizări asupra tineretului român de azi şi îndeosebi asupra mişcării legionare. Citâm: «Insemnătatea ei nu stă atât în număr cât mai cu seamă în autoritatea necondiţionată a Conducerii şi în disciplina membrilor. Prin aceasta ea a introdus în viaţa politică a României o trăsătură nouă, aspră găsindu-şi imitatori. Afară de aceasta, ea este şi expresia unei «mişcări a tineretului», care, oricâte temeiuri sociale ar avea, îşi are rădăcinile în spiritual, în năzuinţa către o înoire din adâncurile neamului, a sufletului românesc».

LIBERTATEA apare mai departe prin străduinţa neobosită a întemeetorului ei. Pr. Prot. Ion Moţa şi sub aceeaş direcţie spirituală a marelui său fiu, eroul dela Majadahonda. E o sacră datorie pentru noi toţi, ucenicii lui Moţa, de a ne împărtăşi mai departe din duhul *Libertăţii* lui. Ea nu poate lipsi din biblioteca nici unui cetitor legionar.

CARTEA LUI VASILE MARIN. Va apare în curând cuprinzând articolele de idei ale marelui luptător. Slova lui va veni acum din nou între noi spre a ne învăţa credinţa şi tăria care l-au călăuzit întotdeauna pe el, până la jertfa din urmă.

BUNA VESTIRE, condusă de cei doi ziariști de mare reputație, Dragoș Protopopescu și Toma Vlădescu, împlinește o lipsă ce, dela suprimarea *Cuvântului*, se făcea tot mereu mai simțită. Redacția se completează prin ziariști și luptători de talent, îndeajuns de cunoscuți cetitorilor naționaliști, ca Nicolae Bogdan, M. Polihroniade, Victor Ion Vojen, Valeriu Cârdu, Gh. Stoenescu și alții. Prețuim pe deasupra colaborarea Profesorului Mihail Manoilescu, al cărui aport în lupta națională devine tot mai prețios.

PREDANIA — revistă de critică teologică — nu aduce critică în înțelesul obișnuit ci în cel adevărat: arătând deopotrivă calea dreptei învățături a Bisericii. In n.rul 3, reținem definiția misticismului după Profesorul Nae Ionescu: «Putința omului *de aci*, de a pătrunde *dincolo* în chiar această viață, constitue experiența mistică a fiecăruia din noi. Pătrunderea vieții de dincolo în viața de aci, prezența ei în fiecare moment al istoriei, constitue înțelegerea mistică a existenții».

Adevărat și ortodox este cuvântul Părintelui Grigorie Cristescu: *înapoi la Biserică, nu la Biblie!*

Elocvent material pentru definiția ortodoxă a ecumenicității aduce G. Racoveanu. Din el se vede că cei cari au propus la Atena convocarea unui «sinod ecumenic» nu mai știu istorie și nu mai înțeleg teologie. Colaborarea obișnuită, de specialist în muzică bisericească a Părintelui I. D. Petrescu.

Însemnări cu duh și adevăr.

S'AU MAI PRIMIT LA REDACȚIE

CĂRȚI: Nicolae N. Petra: *Băncile Românești din Ardeal și Banat*, Sibiu, 1936; I. M. Nestor: Dignosticarea inteligenții copiilor între 9 și 14 ani (testul Kuhlmann-Andersen) Buc. 1937; Pompiliu Preca: *Scurtă expunere a filosofiei lui V. Conta*, Buc. 1937; Anton Balotă: *Mihai Viteazul după P. P. Panaitescu*, Buc. 1936; I. C. Cazan: *Texte de folklor medical*, extras din «Cercetări literare» II, 1936; Nicoleta Băncioiu: *Versuri*, Craiova 1937.

REVISTE: *Orientări* (Moinești-Bacău) Febr. 1937; *Țara Bârsei* (Brașov) Martie-Aprilie 1937; *Revue de Transylvanie* tome III, n-ro 1, (1936); *Raze de lumină* (Buc.) Aprilie-Iunie 1936; *Blajul* (Blaj) Iunie-Oct. 1936; *Lumea Nouă* (Manoilescu) Febr.-Martie 1937; *Plaiuri Săcelene* (Satulung-Brașov) Febr. 1937; *Pagini literare* (Turda) Febr.-Mart. 1937; *Școala Țăranului* (Buc.), anul I, nr. 1, dir. Ap. D. Culea.

DELA REDACȚIE

Ne vine la Redacție material din afară. Indeosebi poezie. Ne bucură atenția ce ni se arată. Dar să ni se dea însă voe să răspundem întâi cu o rugăminte.

Rânduiala *nu este, se înțelege, un cerc închis, în ce privește oamenii. Dimpotrivă. Ea are însă un spirit al ei și o ținută proprie, de cari trebuc să țină seamă oricine vrea să lucreze în cadrul ei.*

Și spiritul acesta nu trebue căutat neapărat în cuvinte de o anumită culoare și sonoritate, ci în cuprinsul ideilor și nivelul exprimării, pe care ne străduim noi înșine a-l înălța cât mai sus, ducându-l cât mai aproape de firescul și frumusețea limbii românești.

Poeziile ce ne-au sosit până acum sunt în spiritul Rânduelii *numai în primul înțeles. De-aceea rugăm prietenește și camaraderește pe autorii lor să nu se supere că nu le putem publica. Le recomandăm să încerce a obține mai mult.*

Să nu uite nimeni, în orice chip ar lucra, că sforțarea mereu mai încordată este singura cale de a ne depăși pe noi înșine.

Iar depășirea aceasta ne-o cer astăzi chemările vremii mai stăruitor ca oricând.

Dinu Buzdugan

— *22 Martie 1937* —

P. S. Caetul 1, din anul II al *Rânduelii* a apărut la 1 Martie 1937.

DIN CUPRINSUL NUMERELOR VIITOARE:

Sensul culturii și „culturalizarea" satelor (II).

Etno-demografia României.

Orizontul unei revoluții.

După un veac de teatru românesc.

Pentru *Însemnări*, autorii și editorii sunt rugați a trimite cărțile pe adresa redacției.

CĂRȚILE RÂNDUELII

COLECȚIA MICĂ:

1. ERNEST BERNEA: *Tineretul și politica*, ed. II, lei 10.

Cuprinsul: Tineretul și politica — Cei de ieri și cei de azi — «Hitlerismul» nostru. — Situația intelectualului.

2. D. C. AMZĂR: *Naționalismul Tineretului*, (ed. II) lei 5.

Cuprinsul: Naționalismul Tineretului — Opera doctrinelor de import — Tineretul și ridicarea satelor — Țărănismul țăranului și țărănismul Țării — Violență și teroare — Cei ce stau deoparte.

3. MIHAIL POLIHRONIADE: *Tineretul și politica externă*, lei 10.

Cuprinsul: România și Rusia Sovietică — Pericolul maghiar — Revizionismul și valoarea tratatelor — Discursul d-lui Mussolini — Pentru o politică externă românească.

4. ERNEST BERNEA: *Gânduri pentru Țară nouă*, Lei 8.

Cuprinsul: Ce înseamnă a face politică — Sat și oraș — Ce este o graniță — Misiune românească.

5. VICTOR PUIU GÂRCINEANU: *Din lumea legionară*, lei 5.

Cuprinsul: Ce este mișcarea legionară. — Pe ce se sprijină mișcarea legionară. — Patru noui comunități românești. — Un om nou - un om adevărat. — Mesianism românesc.

SUB TIPAR:

6. D. C. AMZĂR: *Naționalismul bătrânilor.*

COLECȚIA MARE:

ARON COTRUȘ: *Țară* (poem) ed. II. — Prețul Lei 10.

Numai abonându-vă faceți să apară revista

PREȚUL LEI 20.